

ADATHORIZONTOK EURÁZSIÁBAN 1. MŰVÉSZETEK, MŰVELTSÉG-RÉTEGZŐDÉSEK

szerkesztette: Bérczi Szaniszló, 2005

ADATHORIZONTOK EURÁZSIÁBAN I:
MŰVÉSZETEK, MŰVELTSÉG-RÉTEGZŐDÉSEK

(szerk.: Bérezi Szaniszló, 2005)

ZMTE, TKTE, UNICONSTANT, Budapest, Püspökladány

Csihák Györgynek, a ZMTE elnökének javaslatára munkacsoport alakult a ZMTE tagjaiból azzal a céllal, hogy értelmezni tudják a szaktudományok által mért és az elmúlt évtizedekben Euráziából gyűjtött nyomokat, elsősorban ismert adatokat a magyarság egykori eurázsiai jelenlétéről. A kötet szerkesztője javasolta, hogy egy átfogó munka keretében először a magyar vonatkozású adatokat gyűjtjük össze a Kárpát-medencéből, Euráziából és a Földteke távoli pontjairól is. Javasolta azt is, hogy az adatgyűjtést többhierarchia-szintes formában végezze a csoport. Ez az első kis atlasz bemutatja a tervezett munka egyik kiviteli formáját. A magyarság kapcsolatairól, egykori eurázsiai jelenlétéről gyűjtött nyomokat, elsősorban ismert adatokat állítjuk egymás mellé ebben a füzetben, térképekkel kísérve.

A 2005 évi első füzet a következő részleteket tartalmazza:

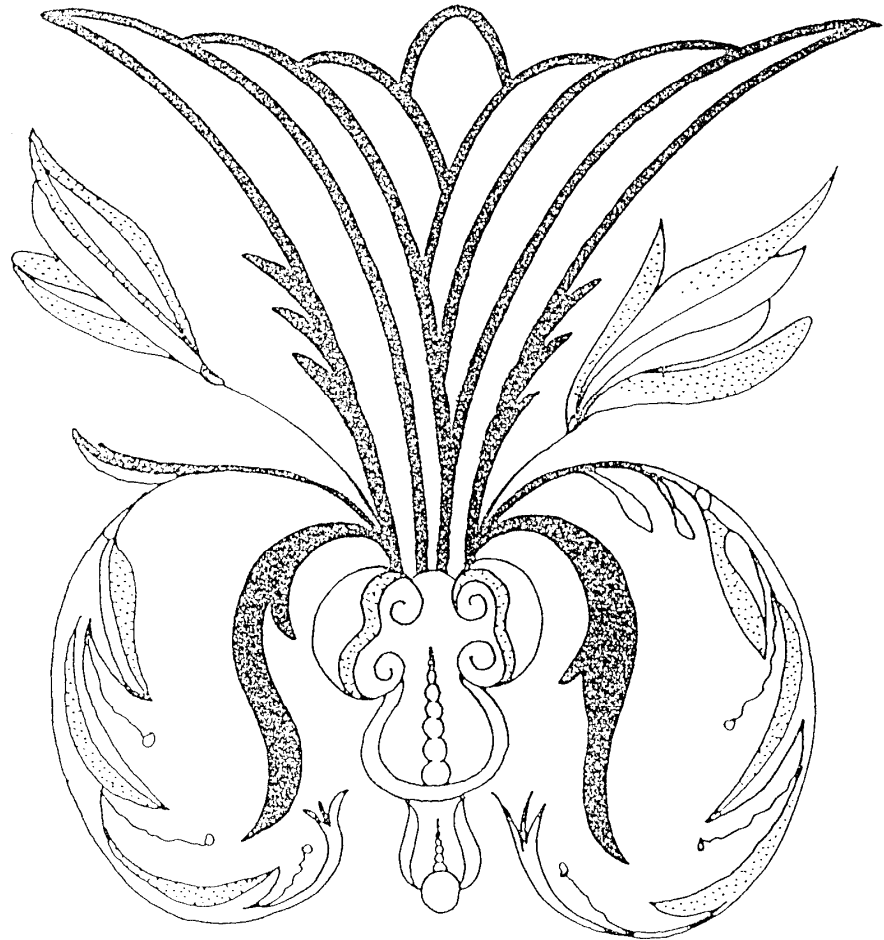
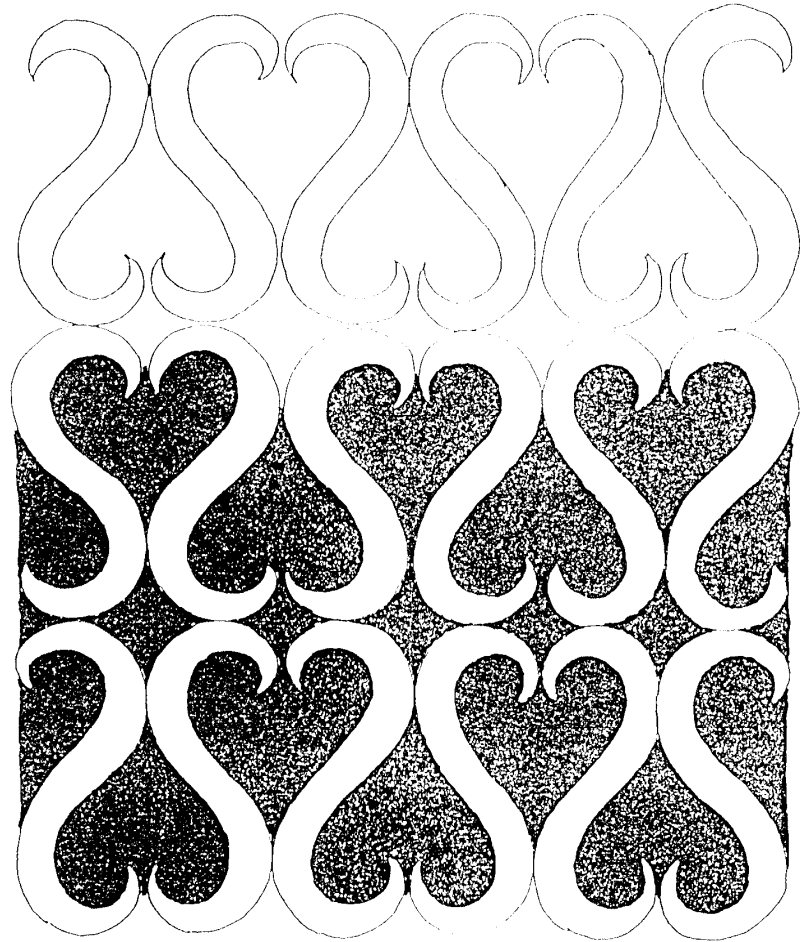
Aradi Éva: Magyarok és a Védikus civilizáció (előadás rövidített változata a web-ről). **Benkő Mihály** Mongóliában (web-részlet), **Bérezsi Szaniszló:** A műveltség rétegződése: Gondolkodási és cselekvési rendszerek (könyvrészlet), **Bérezsi Szaniszló,** Lovasnépek díszítőművészetének matematikája (cikkrészlet), **Bujtár Ágoston:** Mégis keleten kél a Nap. (A Nap Fiai, 1983, argentinai újságikk), **Czakó Gábor:** Adatgyűjtés a hun törzsevek és a magyar helynevek összevetéséhez (vázlat); **Érdy Miklós:** Párhuzamok a honfoglaló magyarok és a hunok eurázsiai temetkezéseiben (szemlények a Hun lovastemetkezések c. könyvből). **Érdy Miklós:** A honfoglaló magyarok és az eurázsiai tulipán kapcsolatáról szóló cikkének felhasználásával készült összegzés. **Grandpierre Attila:** Kik voltak a hunok? c. web-cikkéből, **Hu Dzin-Ya:** Magyarhoz hasonló sajátosságok egy kínai nyelvjárásban. (Pesti Hírlap, 1932. 54. évf. 34. sz. 14. old., részlet a cikkből). **Kiszely István, Cey-Bert Gyula, Molnár Péter:** Hszincsiang-Ujgurban (web-híradás-részlete). **Ördög László:** A pentaton zenei anyanyelv elterjedtsége. (web-híradás-részlete), **Rojkóné Bakos Iholya** (1987): *Látogatóban a hunzáknál.* (könyvrészletek), **Szederkényi Ferenc:** *Gur-Kun-Ujgur-Török-Tadzsik népek csoportosulása a történelmi Selyemút térségében.* (részletek a könyvből); **Tóth Jenő:** Az indiai hunzák, fehér hunok, rásputok. (részlet Rojkóné Bakos Iholya könyvének tetteketől).

Irodalom: **Aradi É.** (2004): A hunok utódai Radzsasztánban. In: *Körösi Csoma Sándor és a magyar Keletkutatás.* (szerk. Gazda J.) Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület,

Kovácsna; **Bakay K.** (1997, 1998, 2005): *Őstörténetünk régészeti forrásai. I. II. III.* Miskolc; **Bárdi L.** (1993): *Ősünk nyomában a Távolság Keleten. Expedíció a Selyemút mentén.* Pannonia K. Pécs; **Bárdi L.** (2003): Nomád vonatkozások a kínai írásrendszerben. In: *Körösi Csoma Sándor és a magyar nyelv.* (szerk. Gazda J.) Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovácsna; **Bérezsi Sz.** (1989): Symmetry and Technology in Ornamental Art of Old Hungarians and Avar-Onogurians from the Archaeological Finds of the Carpathian Basin, Seventh to Tenth Century A.D. (in: *Symmetry* 2.Ed. J. Hargittai, *Computers Math. Applic. CAMWA*) 17, No. 4-6. pp. 715-730. Pergamon Press, Oxford; **Bérezsi Sz.** (1993): *A műveltség rétegződése: gondolkodási és cselekvési rendszerek.* Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Budapest; **Bérezsi Sz.** (2000): Katachi U Symmetry in the Ornamental Art of the Last Thousands Years of Eurasia. *FORMA*, 15/1. 11-28. Tokyo; **Bérezsi Sz.** (2003): *Közép-ázsiai művészet.* (Eurázsiai Művészetek s. 13. sz.), TKTE-UNICONSTANT, Budapest, Püspökladány; **Bérezsi Sz.** (2005): Matematika az eurázsiai hun-szkita díszítőművészetben. *Körösi Csoma Sándor és Kelet Népei.* (Szerk: Gazda József és Szabó Etelka) 156-178. old. Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovácsna; **Bérezsi Sz.** (2004): *Ősi kínai művészetek.* (Eurázsiai Művészetek s. 18. sz.), TKTE-UNICONSTANT, Budapest, Püspökladány; **Bérezsi Sz., Detre Cs.** (2003): *A hunok művésze.* (Eurázsiai Művészetek s. 14. sz.) TKTE-UNICONSTANT, Budapest, Püspökladány; **Csihák Gy.** (2000): *A Magyar műveltség gyökereiről. Dunhuang barlangképei és a Sánszi agyagkatonák néma üzenete.* Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest- Zürich; **Csihák Gy.** (2004): *Forog a történelem kereké.* Heraldika K., Budapest; **Czakó G.** (2005): Beavatás. Az ideák nyelve. Boldog Salamon Kör. Budapest; **Czeglédy K.** (1969): *Nomád népek vándorlása Napkelettől Napnyugatig.* Körösi Csoma Kiskönyvtár 8. Akadémiai, Budapest; **Detre Cs.** (2005): Hun szavak, szövegek (Magyar fonetikus átirásban, örmény és görög szövegek alapján). In: *Körösi Csoma Sándor és Kelet népei.* (szerk: Gazda J., Szabó E.) Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovácsna; **Ecesedy I.** (1979): *Nomádok és kereskedők Kína határain.* Körösi Csoma Kiskönyvtár 16. Akadémiai Kiadó, Budapest; [9] **Erdélyi L., Sugár L.** (1982): *Ázsiai lovas nomádok.* Gondolat, Budapest; **Érdy M.** (1987): *A magyar díszítőművészet alapelemeinek eurázsiai kapcsolatai.* (különlényomat). Árpád Könyvkiadó, Cleveland; **Érdy M.** (2001): *A hun lovastemetkezések.* Magyarországiért, Édes Hazánkért Kiadó, Székesfehérvár; **FitzGerald, P.** (1989): *Az ősi Kína.* Helikon, Budapest; **von Gamber O.** (1978): *Waffe und Rüstung Eurasiens.* Klinkhardt und Biermann, Braunschweig; **Götz L.** (1995): *Keleten kél a*

Nap. Püski, Budapest; **Halász Z.** (1966): *Romvárosok a sívatagban. Stein Aurél belső-ázsiai utazásai.* Móra Ferenc K., Budapest; **von Jettmar K.** (1964): *Die Frühen Steppenvölker.* Baden-Baden; **Kiszeli I.** (2001): A magyarok és a Keletkutatás. In: *A magyar nép őstörténete.* Budapest, **László Gy.** (1943a): *A Kolozsvári testvérek Szent-György szobrának lószerszáma. (The Horse Mount of the Statue of St. George Made by the Kolozsvári Brothers)* (In Hungarian), Egyetemi Nyomda, Kolozsvár; **László Gy.** (1943b): A koronái lelet és a honfoglaló magyarok nyerge. (Der Grabfund von Koronó und der altungarische Sattel.) *Archaeologia Hungarica*, XXVII. Budapest; **László Gy.** (1974): *A népvándorláskor művészete Magyarországon.* Corvina, Budapest; **László Gy.** (1993): *A Szent László-legenda középkori falképei.* Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület, Budapest; **Lerner J.** (szerk.) (1987): *Erdély és a Réztek térképe és helynévtára (Lipszky János 1806-os műve alapján).* Szege; **Lukács B., Bérezsi Sz., Török K.** (szerk.) (1993): *Carpathian Basin: Evolutionary Steps.* Central Research Institute for Physics, KFKI-1993-21/C Report, Budapest; **Mikasa Takahito, prince** (1996): Development and Modification of the "Holy Symmetrical Design" West and East of the "Silk Road". (In: *Katachi U Symmetry*, Ogawa T., Miura K., Masunari T., Nagy D. Eds.) 81-94. Springer, Tokyo; **Miklós P.** (1973): *A sárkány szeme.* Corvina, Budapest; **Rojkóné Bakos Iholya** (1982): *Ősünk nyomdokain Közép-Ázsiában.* A szerző saját kiadása, Bern; **Rugyenko Sz. I.** (1953): Kultura naszelenija gornava Altaja v szkifszkoje vremenja. Akademiya Nauk Sz. Sz. R. Moskva i Leningrad; **Szabó Z.** (2004): Körösi Csoma Sándor utódai a magyar Keletkutatásban. In: *Körösi Csoma Sándor és a magyar Keletkutatás.* (szerk. Gazda J.) Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovácsna; **Szász B.** (1943): *A hunok története. Atilla Nagykirály.* Bartha Miklós Társaság, Budapest (Szabad Tér K. 1994); **Szederkényi F.** (1992): *Gur-Kun-Ujgur-Török-Tadzsik népek csoportosulása a történelmi Selyemút térségében.* A szerző saját kiadása, Adelaide, S. Australia; **Sze-ma Cs'ien: Történelmi feljegyzések;** **Talbot-Rice, T.** (1965): *Ancient Arts of Central Asia,* Thames and Hudson, New York; **Tolsztoz Sz. P.** (1950): *Az ősi Chorezm.* Hungária, Budapest; **Varga Cs.** (2001): Jel, jel, jel. Frig Kiadó, Budapest; **Varga Cs.** (2004): A kökör élő nyelve. Frig Kiadó, Budapest; **Varga Cs.** (2005): A magyar szókincs titka. Frig Kiadó, Budapest; **Vincze Z.** (2004): Pósta Béla, a Keletkutató régész. In: *Körösi Csoma Sándor és a magyar Keletkutatás.* (szerk. Gazda J.) Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovácsna;

A TKTE és a ZMTE egyesületi használatára készült kézirat.

ADATHORIZONTOK EURÁZSIÁBAN 1. MŰVÉSZETEK, MŰVELTSÉG-RÉTEGZŐDÉSEK

szerkesztette: Bérezi Szaniszló, 2005

A műveltség rétegződése: Gondolkodási és cselekvési rendszerek (Bérezsi Szaniszló)

Az élethelyzetek napi teendőit megszokjuk, de átlátni, hatékonyan alkalmazni és szervezni azokat csak a rendszerbe foglalt ismeretekkel lehet. A közösségek túlélését ilyen ismeretrendszerek tették lehetővé. Idővel új ismeret-tömbök kapcsolódtak a már megformáltakhoz és ezzel tovamozdították az ismeretrendszer súlypontját. De továbbra is körülvesznek bennünket a múltbeli közösségi műveltségek ismeretdarabjai. Ilyen ismeretkincs-töredék a magyar népmesék gazdag példabeszéd-gyűjteménye, a régi magyar és más közösségek díszítőművészete. Az Árpád-kori építészeti kőfaragásaiból vagy a szőlásmondásokból valamilyen régi, de egykor hatékony világlátás elemei szólnak meg. Aki hozzászokott a különböző információ-töredékek rendezéséhez - mint a sorok fizikatanár írója -, készítenést érez arra, hogy osszerakja e műveltségtöredékek darabjait és értelmezze a kibontakozó képet.

Ha visszanezünk a letűnt századokra, látjuk, hogy az emberi közösségek mindig végeztek fejlesztő tevékenységet az élet különböző területein.

Ma csak azokról tudunk, amelyek sikeresek voltak, s fölismeréseik a későbbiekben nagyobb eredményekké álltak össze. Ha például a mai nagy teljesítményű erőgépek fejlesztését visszafelé nyomozva a víztelenítő bányagőzgép-szivattyúig jutunk, más irányban a különféle meghajtások vagy mechanikai szerkezetek ősi megoldásaiig. Máshová vezet, ha az emberi kapcsolatok fejlődését nyomozzuk. A mai polgári élet legősibb kánonja a római törvény-együttes. Bizonyos részei azonban a keresztény tanításból származnak: "Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!" És ez a tanítás még ősbibb formában ismert a magyar népmesékből: "Jöttet helyébe jót várj!". Azt látjuk, hogy vannak esomósodási régi korok közösségi szabálya vált fölismeréseinek. A esomópontok különféle ősi közösségekhez visznek el bennünket, melyek sikeresen megoldottak vagy szabályoztak élethelyzeteket és ismeretrendszerbe foglalták azokat.

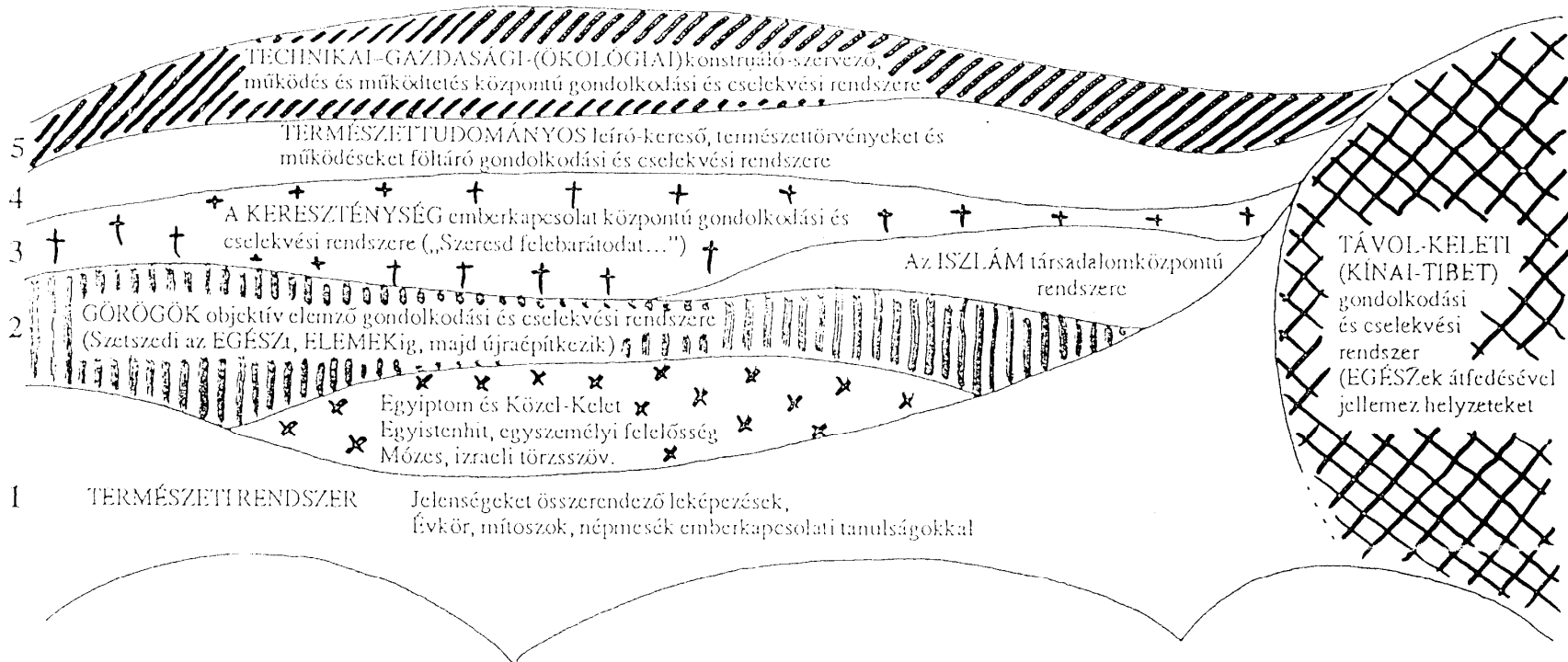
Idővel az eredményes fejlesztések már hatalmas ismeret-együtteseket fogtak át. S minél inkább kiterjedt az összképbe foglalás az élet egyre több területére, annál kiterjedtebben vették át a közösségek. A hatékony ismeretrendszerek időben és térben nagy távokat fognak át. Az alkotások is a korabeli ismeretrendszerek szellemében

születtek, és számos helyen és formában fennmaradtak. Ezekből rekonstruálhatjuk mi is ezeket a nagyléptékű gondolkodási és cselekvési rendszereket.

A természeti rendszernek és a kereszténység gondolkodási és cselekvési rendszerének átrétegződése, szimbólumaikat követve a románkori épületszobrászatban

Célunk azonban mégsem maga a nyomozás és a rekonstrukció. Azon az avatott kutatók dolgoznak. A korabeli gondolkodási és cselekvési rendszer ismerete a fölkelhető régiségek megértéséhez szükséges. Mit érthetünk meg a templomkapukra faragott sárkányokból, állatfigurákból, emberfejekből, ha nem tudunk egy kicsit a korabeli emberek fejével gondolkozni? S mit az elvontabb virág-szimbólumokból mint amilyen például a litéri Árpád-kori oroszlános kapu egyik faragása, a kapukeret kelet felé eső felső ívén? A két virág-együttes egy emberpárt mutat.

A férfi palmetta díszei akár egy honfoglalás kori nagyszíjvég övveretével is összehasonlíthatók, s a régészek talán az asszony levél-párosához is találnának párhuzamot. A példa jelzi, hogy a legrégebbi gondolkodási és cselekvési rendszerek az emberi élet nagy fordulópontjait helyezik a figyelem középpontjába.

Az egyik legrégebbi, még rekonstruálható világlátást *természeti rendszernek* nevezhetjük.

Pásztornépek műveltségében alakult ki. Mi lehetett a fixpontja? Gondoljuk magunkat egy pásztor helyébe! Vándorélet hegyekkel és vizekkel. Egyetlen fixpont az égbolt. Változatosság: fönt a bolygók vándorlása, idelent a pásztoré, az évszakok eszerélődő színpadán. Ennek a kornak az ismeretrendszerben elvégzett fejlesztéseit mindmáig használjuk: sok más mellett a naptárt, az égbolt fölparellázását csillagképekre, no és a főszerleplők tanulságokkal tűzdelt mesés történeteit. A naptár 12-es vagy 13-as (holdhónapos) tagolását mindmáig megfigyelhetjük templomkapuk ívein (például Domokosfán vagy a Kaukázus-vidéki Kubachiban), vagy timpanon faragásain.

A 12 aranytányér és a 13 javasasszony konfliktusba rejtett 12 évhónap/13 holdhónap áttérési nehézségeket őrző Csipkerózsaika mesét mindenki jól ismeri. De az aleppói esomós kígyófonatok egy másik jelentős esemény szimbólumait is hordozzák. Fogatkozaskor a természeti világlátás közösségei égi sárkányküzdelmet képzeltek az események okának, a csillagászatban mindmáig drakonikus pontoknak hívjuk a holdpálya ekliptikai csomópontjait. Ezzel azt is érzékelhetjük, hogy a nyelv, ez a közösségi fejlesztésű gondolkodási rendszerbeli eszköz, szavak és fogalmak formájában is sok mindent megőrzött a régi világképekből.

Egyik példánk Írországra vissz el bennünket. Dysert O'Dea templomkapuja egyedülálló. Pár éve rajzoltam le Dublinban, a Történeti Múzeumban. A kapuívén sorakozó ember és állatfejek mind a belépőre tekintenek. A kelták kiemelkedő szereppel ruházták föl művészetükben az emberfejeket. Korsók pereméről, fogantyúfonatából gyakran bukkan elő egy szép emberfej a régészeti leleteken. Az oxfordi St. Giles templom egyik magányos, a sima kőfalból oszloptartó szerep nélkül előbukkanó emberfejét másolva jutott eszembe az, hogy talán a kelta emberfej-ábrázolás kultusza is sokban hozzájárult az európai román kori épületfaragás művészetének formakincséhez.

De a Dysert O'Deából származó emberfej-koszorút nem csak ezért tettem rá egyik leuveni kiállításom plakátjára (6. ábra). Mást is kifejez a sok emberi és állati fej: a szellemvilágot, mely ebben a régi, természeti világlátásban mindig fölül helyezkedik el az emberábrázolásokon. Alvilági helyzetbe fordítva szerepeltettem az aleppói kígyófonatot. Középre pedig, a földi élet küzdelmeit szimbolizálva, a kunt legyőző Szent László birkózását rajzoltam a kuzserecsorozatot ábrázoló szekelyterzsi tatkepeklistáról. Leuvenben, 1991-ben, ez a kiállítás a természeti és kereszténységkori világlátás rétegződését mutatta be a román kori építészetben Nyugat-Euráziában.

Oszatlan személyiségű közösség - egyszemélyi felelősség

Amikor műveltségi közösségek fejlődését akarjuk fölvezetni, azt keressük, hogy miket gyűjtött össze a közösség őseitől, a közösséget összehordó korábbi részközösségekből, és miket fejlesztett maga hozzá. Vannak forrásnak vehető közösségek, melyeknek a fejlesztéseit nem lehet korábbi közösségek hagyományaira, vívmányaira visszavezetni.

A személyiség szempontjából oszatlan közösség az a fejlődési állapot, amelyben a társadalmak az írott történelem kezdetén élnek. Oszatlansága éppen a bekövetkező későbbi "földarabolódása" fényében látható majd. Ma természetes az, hogy az ember önálló személyiség. Ezt a fejlődési állapotot azonban egy gondolkodási rendszer formálta ki. Akkor már a naptár a közösségi élet időkeretét megformálta. Tagolt volt a társadalom sokféle közösségi működésben. De az ember személyiségében nem önállósult még.

A személyiség szempontjából oszatlan közösségből az egyszemélyi lehetőséggel személyiséggé tett és így "földarabol" közösséget az újszövetségi keresztény vallás egyistenhite formálta meg. Az alapgondolat egyiptomban is megjelent (Échnaton fáraó reformja), de gondolkodási rendszerre a népet Egyiptomból kivezető Mózes formálta, s a közösségben ennek nyomán létrejött átrétegződést az izraeli törzsszövetség műveltségi közösségében találjuk meg. (Kísérletet arra, hogy a Panteonból valakit kiemeljen, több műveltségi közösségben találunk.)

Egy sajátos, jól megragadható átrétegződési pont

A kereszténység emberközpontú gondolkodási és cselekvési rendszerét jól megvilágítja a következő összehasonlítás az ószövetségi és az újszövetségi Bibliából. Az ószövetségi Biblia tanításainak középpontjában az Úr áll, aki egyszemélyi méltóságot ad minden embernek, de ezért egyszemélyi felelősséget is vállaltat mindenkivel. Az egyszemélyi felelősség, mint tevékenység: a parancsok betartása. Az ószövetségi tanítás Jézus Krisztus korára olyan embertípust formált, mely betartotta ugyan a parancsokat, de szívtelen volt embertársaival (pl. a farizeus és a vámos példabeszéd éle ez ellen irányul). Száraz, fizikusi általánosítással azt mondhatjuk, hogy túlzottan egyéni érdekű embereket nevelt az ószövetségi tanítás, túlzottan szétaprózott közösségeket formált. Jézus Krisztus tanításában ezért központi szerepet kapott a szeretet-törvény. Ez lett a főparancs: "Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!" Rálátással, fizikai természetű megközelítéssel erre azt mondhatjuk: ha az előző tanítás egyéniségeket formálva fölaprózta a közösséget (7.b. ábra), a Szeretet-törvény mintegy "ragasztót" termelt az egyéniségek "felületére" (7.c. ábra). Ez a "ragasztó" újraformálta az emberi kapcsolatokat, újraformálta a

közösséget. Az így létrejött "struktúra" azonban már az Ószövetségben megformált egyéniségek között, az egyszemélyi felelősséggel strukturált "belső magra" épült rá. Így a Biblia tanításán nevelkedett ember jellemformálásában ezt a két réteget jól meg lehet különböztetni; éppen a rendező centrum, a "főparancs" alapján. Részletesebb elemző munkával valószínűleg több réteg is föltárható.

Tagadhatatlan, hogy rendkívül leegyszerűsítő az ilyen fizikai természetű modell az egyén (részecske) és a társadalmi közösség (strukturált sokrészecske-rendszer) kialakulásáról. Tagoltabb leírást kapunk már akkor is, ha a kettő fejlődését párhuzamosan vizsgáljuk és írjuk le. Ez az egyszerű modell mégis jól megvilágít egy döntő különbséget a két fejlődési fokozat között.

A gondolkodási és cselekvési rendszereknek e bemutatott rétegződési "pontja" arra is rávilágít, hogy az ember, és vele a közösség párhuzamosan fejlődött. Ez a párhuzamos fejlődés ismeretrendszer-tömbök megformálásában tárgyiasul. Az ismeretrendszer-tömbök különböző közösségekben különböző súlypontok körül fejlődnek tovább. A nagy hatóerejű közösségmegújítások évezredek időtartamra adnak kereteket a fejlődésnek.

Hasonló mértékű közösség szervező erő a magántulajdon kialakulásával jelent meg az európai fejlődésben (Lukács B. sz. k., 1992.), míg ugyanez a keleti társadalmak formálódásából kimaradt.

A kereszténység rendszerének és a természettudományos gondolkodási és cselekvési rendszernek az "átrétegződése"

A kereszténység Európa déli részén a görög-római világlátású népek műveltségére rétegződött. Másutt, a frissen érkezett népvándorlás kori népek körében, egy korábbi rétegre, a vázolt természeti műveltség rétegre. Az arabok közvetítő szerepét is figyelembe véve, a Kr. u.-i ezredfordulón mindhárom nagy műveltségreteg a "felszínen" volt". Egyszerűsítve: Észak-Európában és a görög-római periférián a természeti, Dél-Európában, a korábbi görög-római világban, a formálódó kereszténységi, az észak-afrikai és dél-európai perifériás arab világban pedig a görög objektív-elemző gondolkodási rendszert veltük "felszínre" lévőnek. Mindhárom korabeli réteg hozzájárulást adott a természettudományos rendszer kialakulásához. *A kereszténység a világot egységbe foglaló kereteket, lényegében a természettörvények gondolatkeretét. A görögök a természettudományt az objektív elemző és kísérleti megdolgozott-kifejlesztett irányokat egyes tudományágakban. Ha valamit a természeti gondolkodási és cselekvési rendszertől eredeztethetünk, akkor az a mítikus összerendező látásmód, amely időlegesen ugyan, de koherens tömbökké*

formálja a megismert részleteket. Tagadjuk, vagy elismerjük, ez utóbbi is része gondolkodási és cselekvési rendszerünknek, melybe valamilyen formában minden korábbi fejlesztés és vívmány beépült. Ezek tartományok szerinti szétválasztása, fölosztása vagy tagolása hasznos az ismeretrendszer újraépítésében. Hasznos, mert tudatosított részletekre bontott. Ki tagadná McLean agyfelépítési modelljének előremutató vonásait csak azért, mert egyszerűsítések tévedésekhez is vezethetnek? Tudáskincsünk újratagolása mindig hozhat meglepő, de tanulságos fölismeréseket. A merész újrafölosztásoktól ilyen fölismeréseket várunk.

A természettudományos és a technológiai-gazdasági rendszer "átrétegződése"

Különböző gondolkodási és tevékenységi rendszerek rétegződéséről, egymásra épüléséről sokan írtak. Egy-egy átrétegződést jól megvilágítottak. Példának Németh László vagy Simonyi Károly kultúrafejlődést elemző írásaira hivatkozom. A mostani munkáim célja azonban kettős. A bemutatott elemzéssel arra kívántam rámutatni, hogy koherens gondolkodási és tevékenységi rendszerek korábban is léteztek és ezek föltárhatók.

A geológiai szemlélet ezek egymásra-rétegződését tudja jól megragadni. Távlatosabb célunk azonban az, hogy a mi világunk gondolkodási és problémamegoldó cselekvési rendszeréről adjunk vázlatot. Szerintem korunkat egy *technikai-(technológiai)-gazdasági-ökológiai gondolkodási és tevékenységi rendszer* jellemzi a legmarkánsabban. Ennek figyelme középpontjában a működés-működtetés áll. A környezettudomány is éppen azért kerülhetett a figyelme középpontjába, mert a megalkotott működések-működtetések már földi életterét veszélyeztetik. Másrészt a természeti környezet működéseinek átlátása hasonló módszerekkel is történhet, mint amilyenek a működő rendszerek megépítését kell, hogy megelőzzék.

Korunk gondolkodási és cselekvési rendszere az elmúlt fél évezred természettudományos rendszerére rétegződik. A természettudományos gondolkodási rendszer középpontjában azonban a természetkutatás, természetleírás áll. Ez a leírás szentviten, céltalan, emberi szempontból "érdektelen", ha önmagában tekintjük. Összegzésnek tekinthetjük azt a fejlődéstörténeti képet melyben az anyag fejlődéstörténetét a forró Univerzumtól mindmáig követve fölvezölhatjuk. Ezért is mondhattuk hogy túljutott e rétegen az emberiség, mert e koherens kép az anyagfejlődés-történetről megszületett.

Technikai-gazdasági-ökológiai gondolkodási rendszer

Korunkban a gondolkodási és cselekvési rendszer középpontjában a működő rendszerek építése, vizsgálata áll. Mára a kisléptékű ipari tevékenységek a világnak a termelést meghatározó részében hatalmas gyártó rendszerekre épültek össze. Ennek egyik külsődleges megnyilvánulása csak, hogy információs gépek leptek el bizonyos munkahelyeket. *A gondolkodási rendszert nem ez a felszínen is megjelenő látvány jellemzi, hanem az alkotó tevékenység.* Ma az alkotó tevékenység: szintézis-építés, rendszerépítés. A diszciplináris eredmények ezekben az építkezésekben a már megformált tömbök szerepét játsszák. De ezeket a *tömböket illeszteni kell* ahhoz hogy működő nagyobb egységeket alkossanak. Az illesztés egyikformája, hogy az eddig különböző formákban leírt jelenségeket egy nyelvre fordítjuk le. Ilyen kísérletet mutatunk most be a technológiák köréből. Az ökológiai-gazdasági összkép egyik feltétele ilyen egynyelvű leírás, nemcsak magukról a technológiákról, melyek a természetből kivesznek, és oda visszaírtenek anyagokat, hanem az élő rendszerekről is.

Az ilyen közös nyelven végzett leíráshoz valamelyest vissza kell egyszerűsíteni a megismerteket. Ilyen visszaegyszerűsítés azonban lehetővé teszi, hogy közös rendező elveket formáljunk. Olyan közös rendező elveket, amelyek mindkét összehasonlítandó részterület leírásához alkalmas kiindulópontul kínálkoznak.

Han Kan: Két ló. (Kínai festmény a Szung dinasztia korából, 11.sz. A.D.)

A pentaton zenei anyanyelv elterjedtsége

Ördög László népzenekutató az Írástörténeti Kutatóintézet által szervezett 1999-es budapesti előadásán mutatott be néhány dél-amerikai indián népdalparhuzamot. Ezeket személyesen rögzítette az 1975-ös perui gyűjtőútján. Egy részüket az egyik legősibb indián kultúrközpont (a hajdani inka főváros: Cuzco) tavaszi karneváljainak forgatagában, más részüket kis őserdei indián települések zárt világában. Szinte teljes indián-magyar dallamegyezéseket és dallamépítkezési (szerkezeti, hangrendszeri, tonális, sőt ritmikai és konkrét dallamalakbéli) hasonlóságokat talált és hozott haza eredeti hangfelvételeken. Dallamleleteinek az adja a különös jelentőségét, hogy nem egyedi esetről van szó, hanem egy rendszerről. Ördög László perui gyűjteményében számos olyan pentaton hangsorú, ereszkedő dallamvezetési kvintváltó szerkezetű dallam van, amelyet eddig etnikumjelzőnek, „régimagyar” típusnak tekinttünk. Elegendő számban megtalálhatók e gyűjteményben azok a még korábbi, alacsonyabb fejlettségi szinteken megrekedt egyszerűbb dallamformák is, amelyekre a fenti fejlett, „magyarosnak” is nevezhető indián dallamformák visszavezethetők. Éppen azért képvisel rendkívüli tudományos értéket Ördög László gyűjtése, mert ennek a dallamvilágnak szinte teljes fejlődési hierarchiáját, egymásból kinövő szintjeit képviseli. (vö. Szöke Péter/1982/194!)

Az említett előadáson visszajátszott eredeti hangfelvételek között akadt olyan indián dal, amelyet hallván önkéntelenül is énekelni kezdtük a parhuzamos magyar népdal szövegét ("Megismerni a kanaszt...").

A magyar-indián kulturális egyezések és az Amerika benépesülésének időrendjéről tudottak alapján a jégkorszak egyik felmelegedési periódusában, vagy az utolsó eljegesedést közvetlenül követően (tehát körülbelül 50-10 ezer éve) virágzott az az őskultúra, amelynek vallási szertartásait pentaton dallamok kísérték.

Ebből a kultúrából a pusztai lovastársadalmak a sztyepp hagyományörző jellegének köszönhetően sok mindent megőriztek. Ugyanez történt az indiánok esetében is.

A kultúrkör forrását az Ararát tágabb vidékén kereshetjük, ahonnan Eurázsia és Amerika egykor benépesült. Erre az is okot ad, hogy mindazonon a területeken (Európától Kínáig és Amerikáig), ahol a pentatónia elterjedt, máig használatban maradt az Ararát-vidék sematikus térképe, mint a rendezett Föld szimbóluma (Varga Géza/1999/13, 16, 24).

A pentatónia nyomai e központi területen (az Ararát vidékén) is megőrződtek. Ezen név hasonlósággal rendelkező síplelet alapján feltehető: a sumérek ismerhettek valamilyen ötfokúságot (vö: Csajághy György/1998/47!). (web-anyag)

Részlet a Szent László legendából, Székelyderzsről: az üldözés és a birkózás jelenete.

Kínai régészeti feltárás híre: Hun freskók a keleti Han-dinasztia korából, Belső Mongóliából, az Ih Yu League közeli síremlékek között. A freskók felülete 200 négyzetméter. A freskók a hunok (xiongnu) életéből vett jeleneteket ábrázolnak.

Részlet a pártusok és a szaszanidák döntő csatáját megörökítő firuzabádi sziklafaragásból, Iránból.

Magyarhoz hasonló sajátosságok egy kínai nyelvjárásban
(Hu Dzin-Ya, *Pesti Hírlap*, 1932. 54. évf. 34. sz. 14 old.)

Sohasem hittem volna, hogy a régi kínai nyelv és a magyar nyelv között hasonlatosságot is lehet találni. A mi kínai történelmi könyveinkben, az iskolában azt tanítják, hogy a kínai birodalomban lakó népek öt csoportra oszlanak, úgymint: **Han**, a tulajdonképpeni kínaiak, **Man**, a mandzsui népek, **Mong**, a mongolok, **Hu** vagy **Huan** a hunnok, azaz török népek (a turáni elnevezésnek is a Hu felel meg nálunk), és a **Fan**, a déli hegyi törzsek. A magyarokról mindössze annyi említés történik, hogy azok a hunnok utódai, akik Ázsiából származtak át Európába. A népek azonban fogalma sincs arról, hogy itt a magyarokban egy, a kínai nép iránt annyi rokonszenvet tápláló nemes nép létezik és lakik. Érdekes, hogy dacára annak, hogy a magyarok elődeinek kivonulása óta talán évezredek múltak el, mégis, sok tekintetben frappáns hasonlatosságokat és reminiscenciákat találhatunk egy Kínában lakó nép nyelvében és gondolkozásmódjában.

Ha a kínai nemzetnek sejtelve lett volna erről, akkor e kapcsolatot bizonyára szorosabbá tette és nagy tiszteletben tartotta volna már régen, mert a kínaiaknál az elődök és ősök tisztelete a legszentebb kötelességek egyike. Milyen kár, hogy e kapcsolatok felderítésére, propagálására nézve semmi említésre méltó kísérlet nem történt.

Azonban az elmulasztottakat még mindig lehet pótolni. Én 1926-ban utaztam el Kínából és az utolsó ott töltött nyáron egy **An Tju** nevű városban fordultam meg. Nyugat [helyesen Kelet] Kínának Csekiang [ma Csöcsiang] nevű tartományában. A városnak mintegy 120.000 lakosa van. **Az itteni lakosok beszéde** egészen régies, sokkal többet tartott meg a kínai nyelv régi kiejtéséből, mint a mai kínai irodalmi nyelv és sok tekintetben **feltűnően emlékeztet a magyar nyelv hangzására**. Beszédjük egyes hangjai, szótagjai rendkívül hasonlítanak a magyar nyelvéhez. Mióta itt vagyok Magyarországon és hallom napról-napra a magyar beszédet, mindig az a benyomásom, mintha az An Tju-i lakosokat hallanám beszélni és nem győzők eleget csodálkozni, hogy két egymástól ilyen óriási távolságra lévő népnek nyelve és kiejtése között ekkora hasonlóság létezhet.

E szerfölöttérdekes tárgyban kutatva, egy Kínának őstörténetét tárgyaló kínai munkában, nyomát találtam annak, hogy ennek az An-Tju város lakóinak elődei, nagyon régen, meg a hunnoknak nyugatra való megindulása előtt, Mongolországból vándoroltak át keletre és hogy An-Tju egyike az abban az időben keletkezett ily telepeknek. Az újabbszori adatok pedig azt mutatják, hogy An-Tju lakossága azóta is nemzedékről-nemzedékre megőrizte elődeinek nyelvét

és számtalan szokását, hagyományát és folyton gondot visel arra, hogy az új generáció soha el ne feledje őseinek nyelvét és eredetét.

Mielőtt az észlel hasonlatosságokkal részletesebben foglalkoznék, egy, nézetem szerint a magyarokat talán minden más történelmi és ethnográfiai kérdésnél jobban érdeklő tárgyra akarom figyelmüket irányítani, nevezetesen a „magyar” név valószínű eredetére.

Ennem az An-Tju-i városban a legtöbb, talán 90 % lakosnak a családi neve: Ma, ami kínaiul lovat jelent. (Hasonló ez a névválasztás a más nyelvekben is előforduló állatnevekre, amelyeket a régiek családi neveikül vettek fel: Farkas, Bárány, Medve, Szarvas, Nyúl.)

Mármost azt, hogy valaki „Ma” nevű törzsből, családból, rokonságból származik, a „Tja” szóval jelzik és innen van, hogy az itteni lakosok közül majdnem mindenkinek Ma Tja, vagy Ma Kia a neve.

Most még csak az „r” végződés van hátra. Erre nézve meg kell jegyeznem, hogy a kínaiak európai értelemben vett, mondjuk például magyar kiejtés szerinti r hangot nem ismernek és használnak. De van egy szó, amelyet leghívebben örr-rel lehet leírni és amelyet némely szók végéhez függesztenek, ha azt akarják kifejezni, hogy gyermek, vagy ivadék. Ily értelemben fordul elő az örr szó a dalokban, költeményekben és könyvekben is, úgyhogy egy a Má Tja nemzetségből leszármazó ivadékokat Má-tyá-R-nak neveznek itt és megjegyzendő még, hogy az itteni lakók az r betűt európaiasan, ropogósan tudják kimondani.

Azon egy cseppet sem szabad csodálkoznunk, hogy egy olyan fúrge, mozgékony és harcias nép, mint a mongol, az ő életében végtelen fontos szerepet játszó „ló”-nak a nevét vette fel személynév gyanánt. Egy olyan lovasnemzetnek úgyszólván mindene a kitűnő loanyagtól függött, emellett a ló, különösen a mongol ló, egyúttal a büszkeségük is volt, mert a mongol lovat az egész világon úgy ismerték, mint a legkitűnőbb loanyagok egyikét.

Az itt előadottak alapján annak a véleményemnek vagyok bátor kifejezést adni, hogy nagy valószínűséget látok abban, hogy a „magyar” név ősrégi mongol származású és mongol tövű szó és körülbelül úgy magyarázható, mint „lovas nemzetség ivadéka”.

A magyar és az An-Tju-i szavak meglepő hasonlatosságának illusztrálására lássunk néhány példát:

Csaladra vonatkozó szók:

Magyar	An-Tju-i
apa	apa
anya	anye

gyermek	me, többszám mek (gyer-mek)
nagynéne	nye nye vagy né ni
leány (nem fiú)	nánye (itt a nye végződés a nőnemmet jelenti)
valakinek a leánya	lánye
kisasszony	sátszi (a „sá” szórészt kicsit jelent, tehát szó szerkezettani hasonlatosság).

Háziállatok:

kutya	kaü tyuan
macska	mo gyi (mo tyi)
disznó	dzisz(n)
csirke	dsi ke
ló	lu
szamár	ló
öszvér	lü tze

Tulajdonnévnevek:

csunya	ty hu
szép	szépu
savanyu	szuan yo
keserű	khe
hideg	hileg
meleg	mellin
kövér	kõe
vékony	vé
jó	ju
rossz	ru

Testrészek:

test	tez
fej	fei tu
szem	jemi
száj	tzáj
fül	ül
szív	szü vagy szen

Írást.

csinál	tzi ná
Mit csinál?	Tz nání?
Hogyan csinálja?	Nitz ná!

kérni	kě gyi
köszönöm	khô szün

(Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy „meghajtom (khô) a szívemet” (szün), mert tudvalevőleg a kínai, ha valamit megköszön, meghajta magát.) Ez a hasonlatosság rendkívül fontos és érdekes!

Határozó szók:

Hol? Hol van?	Ho? Hofo?
itt	tsziti
nem	né
de (hanem)	de, desz
csak	tyo vagy tyosz
Hogy? Hogyan?	Hozu? Hojang?
így	ije (ilyen)
nohát	naje
ilyen (egyforma)	ije vagy igye
ilyen-olyan	ije-aje

(Megjegyzés: Itt az „i” egyet, „je” pedig „mintát”, „fajtat” jelent, tehát: „egyfajta, ilyenfajta” ilyen.)

A nap részei:

nap	ne vagy nepu
éj	jjé
éjszaka	jjeka, iszaka (!)
est	eje

Meg kell jegyeznem, hogy az itt futólag illusztrált nyelvhasonlóság a kínai és a magyar nyelv között nemcsak ebben az egy kínai városban, hanem a körülötte fekvő egész tartományban is észlelhető, de megtaláljuk a hasonlóság nyomait az ókínai birodalmi művek nyelvezetében is. Abban a régi időben, amidőn a hunnok nevét tiszteletteljes félelemmel emlegették, Kína egész lakossága egy egységes nyelvet beszélt. A különféle nyelvjárások és tájszólások csak későbbi évszázadok folyamán jöttek fokozatosan létre különféle tényezők behatása alatt.

A kínai tudósok szerint a kínai írás Huang Ti hatalmas császár uralkodása idejében jött létre, mintegy 2700 évvel Krisztus előtt. Ezen régi írásjegyek értelme és jelentése a mai napig változatlanul megmaradt (a kínai esetben egymást a különböző tájakról származó emberek meg sem értik, az írásjeleket minden hiba nélkül feltétlenül megértik, mert azoknak az értelme az egész országra nézve egy és ugyanaz).

Bujtár Ágoston: Mégis keleten kél a Nap.
(A *Nap Fiai*, 1983, argentinai újság cikkeinek részlete,
Rajkone Bakos Ibotya könyvének függelékeiből.)

Az Uraltól keletre van egy magas hegyláncolatokkal körülvett tartomány. Ez a tartomány képezi állítólag a magyarság egyik összeolvasztó állomását. Az első világháború alatt vetődött oda két magyar. Az egyik földbirtokos volt, a másik ügyvéd. A háború után sok viszontagság között kerültek haza és elmondották, hogy az ott élő SAM-ok népe olyan világosan beszélt még akkor is magyarul, hogy csodálatos dolognak kellett tartani. Maguk a samok is a magyarok őseinek mondják magukat. Az onnan hozott ruhadarabok és más tárgyak is mind megegyeznek a magyarral.

Ennek a hírnek az alapján, 1932 évben egy expedíció alakult, amelynek a neve Samföldet Kutató Társaság volt. Magam is ennek a társaságnak voltam a tagja. A Magyar Tudományos Akadémia könyvei között magam is olvastam a Sam földről leírást. Ennek az expedíciónak neves tudósok voltak a tagjai, de voltak orvosok, jogászok, mérnökök, geológusok, tanárok és katonatisztek is. Az elnöke a társaságnak Dr. Kareesen János ügyvéd volt, különben Lipót-rendes főhadnagy. Nagy szervezés indult meg a Teréz körüli irodában. Pénzek, anyagok, műszerek, minden rendelkezésünkre állott. A végén azonban az expedícióból semmi sem lett. Engemet nagyon bántott a dolog és a megmaradt pár tagnak ott kijelenttem: „Ti itt maradtok, de én most fogok nősülni (1932 július 16.) és fiatal feleségemmel, mérnöki diplomámmal és az Úristennel nekivágok.” Az állami Gépgyár kis mérnöke (órabéres, munkáslétszámban) nekivágott a nagy útnak. Így kerültem ki keletre.

Utakat és repülőtereket építettem Perzsiában, majd átkerültem Afganisztánba. Életem legszebb és leghasznosabb korszaka az a 7 esztendő volt, melyet az én legkedvesebb népem, igazi testvéreim között töltöttem el a Hindukus lábánál, a Pamír fennsík nyúlványai alatt, az Amu Darya és Kunár folyó partján. Itt lakik az afgán nép, akinél igazabb, becsületesebb és vendégszeretőbb népet a föld aligha hord a hátán.

Elképzelhető, mit éreztem, amikor 1947 májusában, megérkeztemkor, a vezérigazgatóm, Mohamed Akram Khan, a sharlataburgi műgyetem jelesen végzett mérnöke azt mondotta: „Ugye Ön magyar? Ha majd itt találkozni fog az Ön népével, ott vannak délkeleten, azok már mondhatni mind mohamedánok. De amikor a Nap feljön, a Nap felé fordulnak és a Napra <vigyorognak>.” Ezt hallván akkorát dobbant a szívem, hogy azt hittem, a mellettem állók is hallották. Később a Kunár völgyében egy ősrégi családból származó

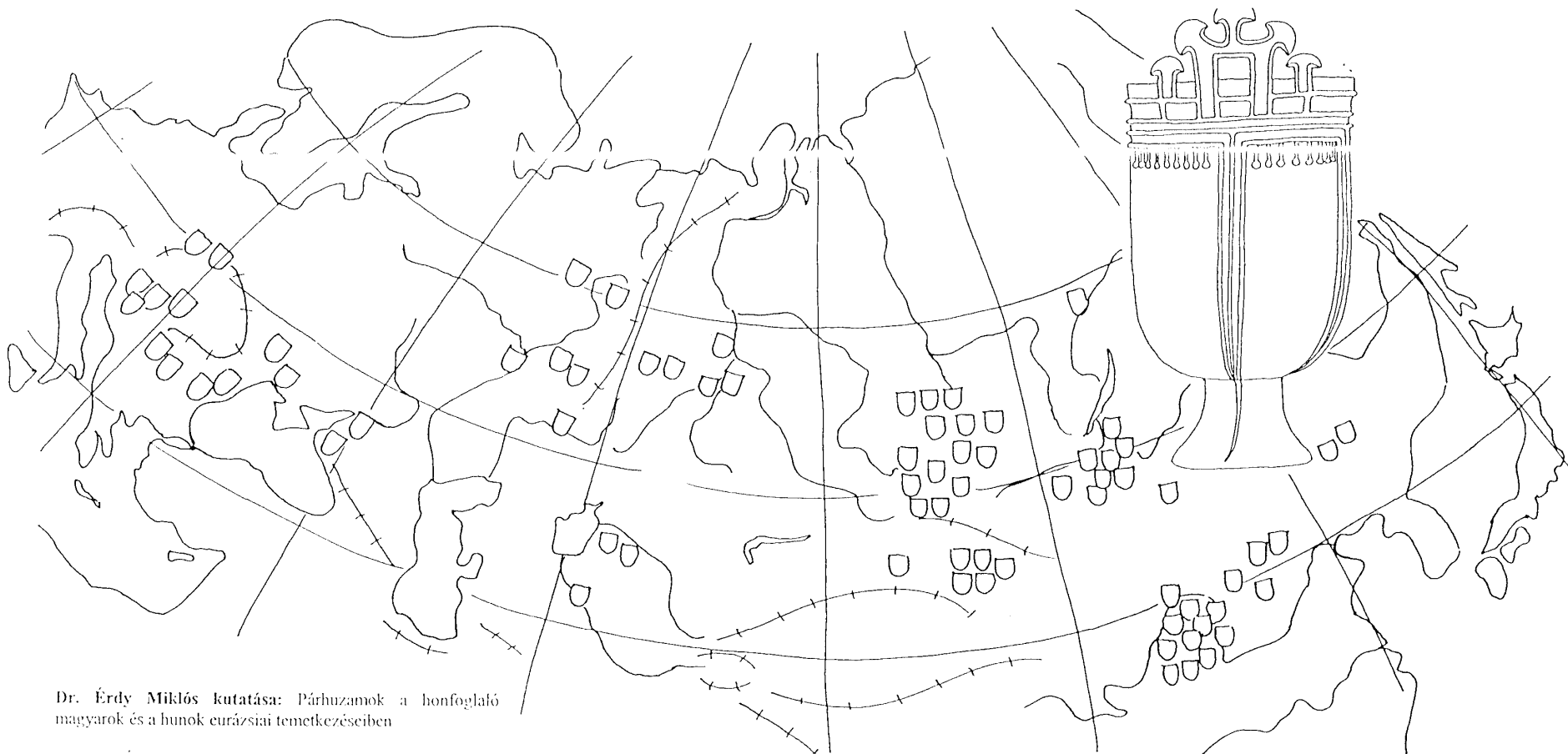
mohamedán pap – az egész környék ura – engemet mindenki szemeláttára megölelt, mondván: „Istennel jöttél kedves testvérem, mert az vagy. Latod ott azokat a sárga sziklakat? Ott vonultak be a te őseid és itten, ebből a folyóból (Kunár) itatták a lovaikat. Mi tudjuk ezt. Sok dolog van följegyezve róluk és emléküket őrzi a nép. Te vagy a mi kedves vendégünk.” Ezek voltak Mohamed Said Abbas Sahib szavai Islampurban a birtokán. Rá két évre meghalt. Fia vette át a birtokot, Seid Abbas Padisah után, kinek neve Seid Abbas Abdullah Khán, aki szintén jó barátom volt.

Mint mérnök, nemcsak a felső tízezerrel érintkeztem, hanem 80 %-ban azokkal, akik ott éltek a hegyek lábánál és a hegyek között. *Az afgánok ősi pastho [ma úgy írják: pastu] nyelve hemzseg a magyar szavaktól.* Szokásaik, harciászati eszközeik és díszítő művészetük tiszta magyar. Mikor e sorokat gépelem, nézem a szobám sarkában álló fokosokat, amiket ott kaptam emléke a Pamír-fennsíkon, Nurisztánban. Ez a régi magyar fokosnak a tökéletes testvére.

Elgondolkozom. Miért szerepelnek a magyarok vándorlásai az ősi afgán leírásokban és hagyományokban? Miért vannak csak löfejes sírok és pontosan csak ott, ahol az afgánok állítása szerint az ősmagyarok vonulása volt? Miért azonosak a Mazar-i-Sherif-i Múzeumban a páncélok, sodronyos ingek, kardok, kopják, buzogányok, pajzsok, sisakok pontosan az Árpád-korabeli hadfelszereléshez? Miért ismernek bennünket úgy, mint a testvéreiket?

Én mérnök vagyok. Nem avatkozom azoknak a dolgába, akik régészettel és embertannal, nyelvészettel és népművészettel foglalkoznak. De azt tudom, hogy *felbecsülhetetlen anyag áll a magyar őstörténet-kutatók rendelkezésére.* Én minden tudományos eszközzel való kutatás nélkül is arra a következtetésre jutottam, hogy a magyarok ősei jártak Afganisztánban, sőt egyes csoportok le is szakadtak és ott megtelepedtek. Még mindig zsonganak a fülemben a magyarral azonos szavak tömegei, melyek úgy hangzás, mint jelentés tekintetében azonosak: Östen = Isten, kapu = kapu, zsír = zsír, gorty = korty, csorke = csirke, stb. Nem kell tudósnak lenni ahhoz sem, hogy megtaláljuk a székelykapunak a testvéreit. A családi jogok, az idősebek bíráskodási joga, házassági szokások, a Nap imádata és a tűz tisztelete, továbbá a mindennapi élet sok megnyilvánulása arra mutat, hogy az afgán és a magyar nép valamikor szoros érintkezésben volt egymással.

Dr. Érdy Miklós kutatása: Párhuzamok a honfoglaló magyarok és a hunok eurázsiai temetkezéseiben

Érdy Miklós fontos összehasonlító régészeti munkát végzett a honfoglaló magyaroknak és az előbb ázsiai de később európaivá váló hunok leletein.

A hunok korábbi belső-ázsiai hatalmi szervező központja előbb északra, majd nyugat felé mozdult el. Érdy Miklós a hunok régészeti anyagának legnagyobb méretű tárgyi leletét, a bronzból öntött hun áldozati üstöket gyűjtötte össze a régészeti forrásokból is. Ezek a régészeti leletek végig kísérik a hunokat és kirajzolják vándorlási út vonalát Észak-Kínától és Mongóliától egészen a Kárpát-medencéig.

Ugyancsak nagy méretű archaelógiai dokumentum egy nép műveltségéről a temetkezési szokások rögzítése. Érdy Miklós honfoglaló magyaroknak és a hunoknak a temetkezési szokásait is összehasonlította. Ennek során három alapvetően fontos sírszerkezet típust talált: az aknasíros, a padkás és a

padmalyos temetkezést. Ezek mindkét nép hagyatékában megtalálhatók. A különféle lovas temetkezési szokások közül a részleges lovas temetkezés és a jelképes lovas temetkezés is előfordul nagy számban mindkét nép sírjaiban. Érdy Miklós leírja, hogy a részleges lovas temetkezésnek a legkorábbi előfordulását ázsiai útján Észak-Kínában találta meg. A kínai régészek megállapítása szerint ez a Kr. Sz. e. 8. században ezen a területen élő shanrongok sírjaiban lehetett először, de ők a shanrongnak nevezett népet a hunok elődeinek tartják (Csou dinasztia kora). E részleges lovas temetkezés során a lónak csupán a koponyáját és a négy alsó lábcsőjét helyezték a sírba gazdája holtteste mellé. Egykor azonban ezek a csontok a ló bőrében hagyva lettek oda helyezve.

Érdy Miklós a hunok régészeti anyagából tanulmányozta a főleg bronz (de arany és ezüst is) övesatonkon

(és más díszítéseken, például a paziriki corpus tetoválásán) megjelenő táltosló ábrázolásokat is. Ezek közül a csőrös ló ábrázolásokat szintén a hunokra jellemző díszítőjegyek találta. Ugyanígy etnikumjelző az emberi holttestek fejénél elhelyezett kis méretű, kerekfenekű és széles szájú agyagedények is.

A sírok anyagát tanulmányozva azt találta, hogy a fejedelemasszonyok és előkelő nők viseletében az aranydiadém is fontos hagyományörző ékszer. Olyan egymástól távol eső helyeken is megtalálható ez az ékszer, mint Ordosz és a Kárpát-medence.

Összességében Érdy Miklós megállapítja munkáiban azt, hogy az ázsiai hunok közössége, történelmi léptékű nyugat felé történő elmozdulása során sok mindent megőrzött ősi kultúrájából.

Aradi Éva: Magyarok és a Védikus civilizáció
(előadás rövidített változata a WEB-ről)

Hunor és Magor mondája évszázadokon át tanította őseinket a hunok és magyarok testvéri voltára, valamint arra, hogyan vándoroltak el e téren a közös asztal oszlopait. Hiteles történetek feljegyzései, mondáink, hagyományaink, valamint hazai és külföldi tudósok egész serege állította és állítja, hogy **a magyar hun eredetű nép**. Hazai írók, mint Bonfinius Antal, Thuróczy János, Corvin Mátyás kortársai, I. Béla névtelen jegyzője szerint **a magyarok a hunoktól származnak**. Kézai és egyéb krónikák Árpád honfoglalását úgy írják le, mint a magyarok második bejövetelét. Habár Anonymus ezt nem mondja, félreérthetetlenül utal rá, amikor leírja, hogy Álmos Attila örökségét átvenni indult az új haza felé. Örökség jogról beszél a Zágrábi és a Váradi krónika is.

Az Attilánál követségben járó Priszkhosz rétor nyomán már a VI. században egymástól függetlenül két szerző, a görög Prokopisz és a gót-római Jordanes is részletesen megemlékeznek a hunokról. Itt is azt olvassuk, hogy a hunok nevezett népcnek csak egy része hagyta el Szkhitiát és költözött Nyugatra, ezeknek lett a királya később Attila. Ugyanakkor még Attila életében megemlékezik Priszkhosz a hunok előbbi hazájában maradt népekről, az onogorokról. "Ha tehát az onogorok még Attila életében is Szkhitiában maradt hunoknak számítanak, akkor a magyar krónika hun történetének magja történelmi valóság kell, hogy legyen" (Dümmerth Dezső). Ebben a hun rokonságban hittünk, ebben éltünk mindaddig, mígnem némely XVIII. sz.-beli tudós komoly kísérletet nem tett hagyományaink megcáfolására. Azóta is folyik a vita, ám ma már nemcsak finn és török, hanem sok-sok egyéb eredet-elmélet is létezik.

Ilyen alkalmakkor elengedhetetlenül felvetődik a kérdés: Okos dolog-e elugaszkodni hagyományunktól, ősapáink hitétől? Milyen joggal állíthatjuk, hogy mondáink, regéink és hagyományaink egytől egyig tévesek? Sajnos sokan úgy vélik, ami monda, az nem lehet tudományos. Dümmerth Dezső szavaival: "Ma világszerte vannak, akik úgy vélik, hogy tudományos vizsgálat csak az lehet, mely előre kész programmal, tudatosan szembehelyezkedik mindenféle hagyománnyal, és azt cáfolni igyekszik. Eszerint már a pusztán indok nélküli tagadás is tudományosnak, felvilágosultnak számít, mert hiszen a felfogás szerint --- semmi, ami monda és legenda köntösben jelentkezik, eleve nem lehet igaz." (Az Árpádok nyomában, Bp. 1977)

Tanulmányomban a hun-magyar rokonságról tanúskodó mondáinkat, hagyományainkat veszem alapul. **Kutatási területem az óind vagy ún. védikus civilizáció.** Ósi indiai

könyveket tanulmányozva nyomon követtem a hunok, pontosabban az ephthaliták vagy fehér hunok és egy águk, a magák vagy magyarok történelmét. Ma már tudjuk, hogy egy nép múltjának kutatásában nem elegendő a csupán nyelvészeti összehasonlítás. Én úgy vélem, hogy a mindenkor uralkodó vitás és civilizáció az, ami legteljesebben ranyomja bélyegét egy népre. (Például, a kereszténység felvétele óta számtalan latin szó épült be nyelvünkbe: templom, oltár, kereszt, szent stb.) S mivel a jelek arra mutatnak, hogy a magyar őshaza a mai Nyugat-Kína, Dél-Szovjetunió, illetve Kelet-Afganisztán területén létezett --- hol kisebbedett, hol nagybodott ---, ezért eleink több mint valószínű, hogy a védikus vallás és kultúra hatása alatt éltek.

A hindu megjelölést szándékosan kerülöm, mégpedig azért, mert pontatlan. Beszélhetünk brahminizmusról, Visnu-hitről, Advaita filozófiáról vagy akár a Csárvaka, Gautama és mások által hűdített materialista tanokról, de hinduizmusról nem. Ez a megjelölés azoktól a mohamedán népektől származik, akik a Szindu folyótól nyugatra éltek. Ez a folyó képezte akkor a határt, így a túlsó parton élöket szinduknak nevezték, de mivel a mohamedánok az "sz"-t "h"-nak ejtették, így keletkezett a hindu név. **Figyelemre méltó, milyen sok helyütt írnak a Védák a hunokról.** Időszüke miatt most csak néhány művet idézek (hamarosan megjelenő könyvemben részletesebb leszek).

A védikus civilizáció egyedülálló irodalma, az ún. Védák svéta huna-ként, olykor pedig szita (szittya?) húnaként ír a hunokról. Svéta fehérét jelent. Említés történik a hára hunokról is; hala vagy hára vöröset, míg a török qara szó feketét jelent. Így megállapíthatjuk, hogy a hunoknak két fő csoportja létezett, a fehér és a színes.

Először is a Rámájánáról kell szólnom, mert ez a híres eposz közli a két királyfi és a csodaszarvas történetét; hihetetlen, mennyi hasonlósággal. Varáhamihita Bhat Szamhitája az asztrológiáról, a különféle bolygók, üstökösök stb. hatásáról tanít. A 14. fejezetben azt írja, hogy a húnok (az akkori) Észak-Indiában éltek. A 16. fejezet arról tesz említést, hogy a svéta vagy fehér hunok népet a Kétu nevű bolygó befolyásolja leginkább, s akkor éri nagy szerencsétlenség öket, ha valamely üstökös farkát meteoresapat keresztelzi.

A Mahábháráta, a világ leghosszabb és legősibb eposza, szintén sok értékes információval szolgál a hunokról. Mítikus eredetet tulajdonít nekik, azt állítván, hogy a hunok magától az isteni Nandini vagy Szurabhi tehéntől erednek. E mű szerint a hunok Észak-Nyugat Indiában éltek, s királyuk megjelent a híres rádzsaszúlya ünnepségen, hogy értékes ajándékokkal halmozza el barátját, a császárrá kikiáltott Judhishirát (Szabhá Parva, 51. fej. 24. verse). A Matszja,

Vájú, Brahmánda és Bhagavata Puránák szerint 11 hun király 300 éven át uralta Indiát. Ayingar elmélete szerint a Védák először uttara- azaz északi-kuruként írnak a hunokról. Szerinte a hunok a Taklamakan sivatag észak-nyugati határán éltek, ezt a részt hívják a Védák Uttarakuruknak.

A Manu Szamhita, a Védák híres törvénykönyve (X.43.44.) írja, hogy a hunok --- a kámbódza, török és egyéb törzsek mellett --- a védikus civilizáció szerves részét képezték, ám később távoztak Indiából.

A Védák értelmező szótárában pedig a következő információt találtam a magákról vagy magarokról: **észak-indiai harcok nép, kiknek papjai a napot imádták.**

Az ilyen és ehhez hasonló információk (részletes felsorolásukra majd csak könyvemben kerül sor) azt sugallják, hogy a hunok a történelem előtti korokban India uralkodó rétegét képezték. A Védákban többször is köztölt Parasurám-történet (isteni inkarnáció, aki egymagában hadat üzent az uralkodó rétegnek s kiűzte öket Indiából) és egyéb (pl. numizmatikai) bizonyítékok alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a hunok - mint az óind birodalom uralkodó rétege - szerves részét képezték a védikus civilizációnak, ám később az északi határvidékre vándoroltak, s csak jóval később, a Krisztus utáni V. sz.-ban (455-ben) vonultak vissza Délre, az akkori India szívébe. Először vereséget szenvedtek Szandhagupta császártól, de 465-ben bevették Pataliputrát, s (újra) megalapították indiai birodalmukat, amely egészen 542-ig, Mihirkula, India Attilájának haláláig virágzott. Ezek után az ephthaliták fokozatosan beleolvadtak a kései óind társadalomba (mindent egy másik dolgozatomban hivatott igazolni).

Ayingar szerint tehát a Mahábháráta, a Puránák és az Aitáréja Bráhmana uttara-kuruként ír a transzhimalájai hunokról, s több mint valószínű, hogy ez a megjelölés ugyanazt a népet jelöli, mint a kínai történetírók Hszuingnu-jai, vagy a geográfus Orosziusz huni-jai. Értékes, a hunokra vonatkozó feljegyzéseket találtam még különféle oszlopok és templomok felirataiban is de ezekre most nem térhetek ki.

Ezek után lássuk, milyen egyéb nyomok mutatják a hunok-magyarok indiai múltját, illetőleg védikus kultúra-eredetüket. Evégett megpróbáltam párhuzamot vonni a magyar és szanszkrit nyelv, valamint a magyar nép és a védikus civilizáció hitvilága, hagyományai, szokásai, népművészete és zenéje között.

Kezdjük a nyelvészettel: Egyik kutatónk írja A magyar nyelv nyelvokonságai e. művében (Nemesdedinai Zsuffa Sándor, 1942. Bp.): "Az ismert nyelvek közül a védikus szanszkrit a világ egyik legfejlettebb nyelve, a mely filozófiai munkák megírására a legalkalmasabb, ugyanis ebben a nyelvben a

legbonyolultabb böleleleti meghatározásokra, igazságokra, tételekre, sőt egész összefoglalásokra is egy-egy kifejezést lehet találni. Csodálatos, hogy a magyar nyelv a szanszkrit nyelvvel is őseredeti kapcsolatot árul el. Ez a kapcsolat igen ősi, talán a Rg Védában megörökített történelmi események idejéből származik, mert azok a fogalmak, amelyeket mi szanszkrit szavakkal egyező magyar szavakkal fejezünk ki, igen ősi időkre mutatnak. **A szanszkrit és a magyar nyelv közötti ősi kapcsolat** nem csalóka látszat, hanem valóság, mert azt nemcsak a néhány azonos hangzó ("cs", "gy", "ty", "ly"), vagy azonos hangzású és kiejtésű szó, hanem főleg a **szerkezeti egyezés bizonyítja.**

A tibeti szótár előszavában eképpen ír híres tudósunk, Körösi Csoma Sándor, akiről sokáig azt hitték, téves nyomon járt, amikor őseinket az ujuroknál akarta keresni, s csak most kezdi igazolni őt a tudósvilág: "Saját nemzetének pedig a szerző büszkeséggel jelentheti, hogy a szanszkrit tanulmányozása sokkal hasznosabb a magyarokra, mint bármely más európai nemzetre nézve. A magyarok dús forrást fognak találni tanulmányozásában, szem előtt tartván nemzeti eredetük, szokásuk, viseletük és nyelvük szempontjait, mégpedig azért, mivel a szanszkrit nyelv alkotása (más indiai nyelvekkel egyetemben) nagyon párhuzamos a magyaréval, mely különben eltér a nyugati Európa nyelveitől.

E párhuzamosságnak feltűnő bizonyosságul álljon a következő példa: A magyarban előragok helyett utóragokat találunk, kivétel nélkül, kivéve a személynév névmások esetét; és az igeigékből segédige nélkül, s csupán egy szótag egyszerű hozzáadásával többféle igealakokat formálhatunk: tudniillik cselekvő, szenvedő, óhajtó, visszaható formákat. *Így van ez úgy a magyarban, mint a szanszkritban, s nincs szükség sem itt, sem ott a segédigeire az összetett múlt vagy jövő idők formálásában, ahogy az okvetlenül megkívántatik az európai nyelvekben.* "Így szól Körösi Csoma a szanszkrit és magyar nyelv hasonlóságairól. Én még megemlíteném a szanszkrit és a magyar kicsinyítő képzők teljes azonosságát. A szanszkrit nyelv a "ka" és a "dzsi" kicsinyítő képzőt használja (példák!), míg népies változata a "ko"- t. Ezek megfelelője mind megtalálható a magyar nyelvben is. Pl.: napocska, füeska, leányka stb., illetve Feresi, Karesi, bácsi, őcsi etc., valamint Lackó, Ferkó, pejko stb.

Az úttörő Körösi után több magyar kutató foglalkozott a szanszkrit és magyar nyelv összehasonlításával. Dr. Tóth Jenő indiai tanulmányai ideje alatt például kb. 1300 olyan szót gyűjtött, amelyek a magyar nyelv törzsi, családi, földrajzi stb. vonatkozású szókészletével mutatnak szoros kapcsolatot.

A Duka Tivadar által kiadott Körösi Csoma életrajz függeléke mint Csoma Sándor eredeti gyűjtését közli azt a kb. 250 szanszkrit szót, melyeket a magyarral egyeztethetőnek tartott. Az ehhez írt jegyzetekben olvashatunk a Körösi által kiemelt, Indiában szereplő, magyarral egyező családnevekről: Bala, Buda, Bodala, Barta, Barya, Bod, Bede, Bunde, Vajna, Beder, Vida, Bardócz, Bihar, Hari, Csorja, Sánta, Buja, Székely stb. Mind a mai napig használunk olyan jó pogány magyar keresztnéveket, melyek Indiában is népszerűek: Attila, Béla, Buda, Réka stb.

A magyarral rokon hangzó szanszkrit szavakat most nem sorolom fel, de néhányat érdemes megemlíteni: azokat, melyek a legfontosabb jelentőségük egy civilizált, vallásos kultúrájú nép életében: ista, isan [ishan, ispan, szerk.]; --- isten; balavan --- bálvány (!); agni --- égny; átá --- atya; hirany --- arany; kúp --- kút; brikha --- bika; arthak --- érték; dvára --- udvar; kalasha --- kulacs; stb.

Halálós ágyán Körösi Csoma Sándor nyomatékot adott annak a meggyőződésének, hogy hazánk ősi helységnevei, ill. a folyók és hegységek nevei szanszkrit eredetűek: *Déva, Temesvár, Mucsi, Kartal, Buda, Baja, Tisza (Indiában Tiszta folyó) és Bihar.* Ez utóbbi India egyik államának neve is, melyet az Encyclopaedia Britannica szerint a fehér hunok alapítottak.

A nyelvi hasonlóságokról még óráig lehetne beszélni, de időszűke miatt térjünk át a a magyar és védikus hitvilág tanulmányozására, ezt is dióhéjban. Vegyük először is a lélekvándorlást, mert ez képezi a védikus filozófia és vallás talán legjellemzőbb tantételét. Mondáinkban, meséinkben ez természetes jelenség, a régi magyar hit szerves része. Pl. mondáink szerint Attila Álmosként született újra. Több szólásmondásunk ("hálni jár belé a lélek") valamint meséink mind a mai napig frissen őrzik őseink hitét a lélekvándorlásban.

A mítoszokban az emberi testből a halál pillanatában kiszálló lélek ismét egy új, növényi, állati testbe költözik. Példák erre: "...miképp a meggyilkolt királyleány, mint jávoresemete elősarjad!...", "a megholt leányból rózsá lesz!...", ellenben a csapodár, hűtlen nő "gyümölestelen szederfává lesz!...", a csángó dalban pedig "a megholt kedves mint gerlice jó élő!..."A bűnösebbek torz kinézésű vadállatokként, mint pl. kígyó, béka, farkas stb. formákban születnek meg, az enyhébb vétkeket elkövetők pedig szelidebb formákban, pl. galamb, lepke stb. képében. (Ipolyi Arnold "Magyar mitológia")

Mint már említettem, a védikus értelmező szótár szerint a magyarok papjai a napot imádták. Ezzel kapcsolatban Theophylaktos történetíró eképpen ír: *"A magyarok tisztelik*

s énekkel dicsérik a Napot s a tüzet...de imádják egyedül és istennek nevezik azt, ki a Napot, eget s földet alkotta."

A honfoglalás előtti magyarok legrégebbi részletes leírása arab nyelvű, Dzsháni bokharai tudós és államférfi tollából származik, s Ibn Ruszta, valamint Gardhízi arab fordításában maradt ránk. Észre a magyarok tűz és nap imádó nepek voltak.

A Védák szerint a harcos nemzetek vagy a Raghu- vagy pedig Szúrja-vamszához tartoztak. Az utóbbiak a Napot tartják eredetüknek, ezért azt imádják.

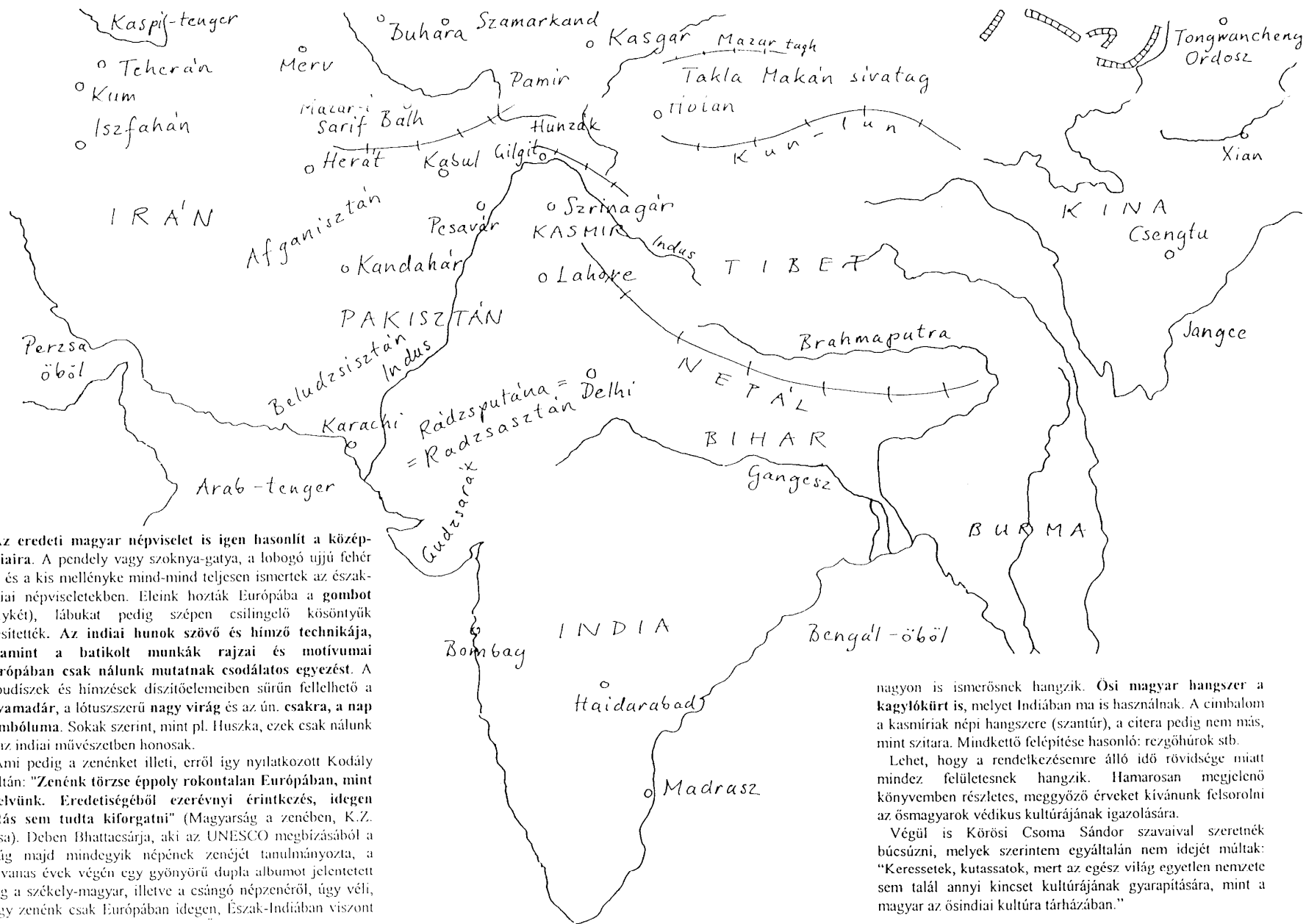
De a magyarok nemcsak a napot és a tüzet, hanem a szent a Turul madarat is imádták. Ez szerintem nem más, mint a védikus vallás Garuda madara, amit ma is imádnak Indiában, Nepálban és Bali szigetén. Az ősi magyar hit szerint a turul nem fizikai állat, hanem madár alakú, felsőbbrendű égi szellem, akárcsak Garuda. Erre utal *Anonymusz is, aki világosan divina visio - ról beszél.* Eithele király címere a koronás turul volt.

Tudvalevő, hogy a magyar táltosok loáldozatokat végeztek. Ez a rituáció szerves része volt a védikus civilizációnak, s az "asvamédha-jagya" néven ismerték. A táltos vagy tatos szó egyébként igen érdekes, mert feltételezhető gyökere, a tat Brahmára, a védikus papokat és a kozmoszt teremtő félistenre utal. Több feljegyzés szerint (Bonfinius) táltosaink vegetáriusok voltak -- akárcsak az indiai bráhmanák --, s főként jogurton, mézen, gyökereken éltek.

Úgy a magyar, mint a védikus ősvallásban nagy szerepe volt, van a bűvös, mágikus szavaknak (mantrák), mint amilyenek a ráolvasásokban is előfordulnak. Érdekes, hogy az indiaiakhoz hasonlóan őseink is ilyen mágikus szavak hatásának tulajdonították elért eredményeiket, mint pl. a sikeres gyógyulást, vagy akár a nyílvesztő célbatalálását.

A 108-as szám szintén nagy jelentőségű a védikus vallásban; mennyei, bűvös számnak számít (108 Upanisad, rózsafüzér szem, Krisna barátnői rangos cím stb.). Kézai Simon történetíró szerint a magyar nép 108 tiszta nemzetségből áll.

A történelemkönyvekben olvashatjuk, hogy a lázadó Vata szkhíta módra leborotválta a haját, s csak egy farkocot hagyott a feje búbján. Priszkosz történetíró is tanúsítja, hogy a hunok egy copf kivételével körbeborotválták hajukat. Dugonics-Apor Péter jegyzeteiből is kiderül, hogy a székelyek és magyarok hajukat mind leborotválták, a megmaradt farkocot pedig felkötötték. Ez a védikus civilizációban is kötelező viseltet volt, sőt, Indiában sokan mind a mai napig így tesznek.

Az eredeti magyar népviselet is igen hasonlít a közép-ázsiaiakra. A pendely vagy szoknya-gatya, a lobogó ujjú fehér ing és a kis mellényke mind-mind teljesen ismertek az észak-indiai népviseletekben. Eleink hozták Európába a **gombot** (pitykét), lábukat pedig szépen csilingelő kőszötyűk ékesítették. Az indiai **hunok szövés és hímzés technikája**, valamint a **batikolt munkák rajzai és motívumai** Európában csak nálunk mutatnak csodálatos egyezést. A kapudíszek és hímzések díszítőelemeiben sűrűn fellelhető a pávamadár, a lótuszszzerű nagy virág és az ún. **csakra**, a nap szimbóluma. Sokak szerint, mint pl. Huszka, ezek csak nálunk és az indiai művészetben honosak.

Ami pedig a zenénket illeti, erről így nyilatkozott Kodály Zoltán: **"Zenénk törzse éppoly rokontalan Európában, mint nyelvünk. Eredetiségéből ezerévesnyi érintkezés, idegen hatás sem tudta kiforgatni"** (Magyarság a zenében, K.Z. írása). Deben Bhattacsárja, aki az UNESCO megbízásából a világ majd mindegyik népének zenéjét tanulmányozta, a hatvanas évek végén egy gyönyörű dupla albumot jelentetett meg a székely-magyar, illetve a csángó népzeneéről, úgy véli, hogy zenénk csak Európában idegen, Észak-Indiában viszont

nagyon is ismerősnek hangzik. Ősi magyar hangszer a **kagylókürt** is, melyet Indiában ma is használnak. A cimbalom a kasmíriak népi hangszere (szantúr), a citera pedig nem más, mint szitara. Mindkettő felépítése hasonló: rezgőhurok stb.

Lehet, hogy a rendelkezésemre álló idő rövidsége miatt mindez felületesnek hangzik. Hamarosan megjelenő könyvemben részletes, meggyőző érveket kívánunk felsorolni az ősmagyarok védikus kultúrájának igazolására.

Végül is Körösi Csoma Sándor szavaival szeretnék búcsúzni, melyek szerintem egyáltalán nem idejét múltak: **"Keresetek, kutassatok, mert az egész világ egyetlen nemzete sem talál annyi kincset kultúrájának gyarapítására, mint a magyar az ősi indiai kultúra tárházában."**

Dr. Tóth Jenő: Az indiai hunzák, fehér hunok, rádspotok.
(Rajkóné Bakos Ibolya könyvének függelékéből.)

Kásmírtól északra, a Hindus [ma Indus] folyó túlsó partján fekszik *Hunza-föld*, a **hunzák és nugarok országa**. Ázsia szívében, messze a vonatjárta műveltebb indiai részeketől, él ez az érdekes néptörzdek, az egykori yuétik, a fehér hunok egyik késői maradványa.

Ósi birodalmuk - a Pandábra [ma Pandzsáb-ra] a katiavári részekre, Bengálra terjedt, nyugat felé Afganisztánra, Beludzsisztánra; - réges-rég leolvadt az angol fennhatóság alatt álló mostani kicsi néptörzsrre. Mikor a yuétik elhagyták ősibb hazájukat, Kanszu (Gansu) [ma kínai] tartományt, két részre szakadtak. Egyik részük, a nagy yuétik, Dzsungárián keresztül Baktriába vonult, a legyőzött tohárokkal együtt. A kis yuétik Bodjulországtól (Tibet) északra húzták meg magukat; onnan ereszkedtek le Észak-Indiába és egyesültek testvéreikkel. Ők teremtték meg az Indó-Szittyá Birodalmat a Seleucos Nikátor által alapított Indo-Bactria vagy Tábia helyén.

A fehér-hunok mint nomádok érkeztek új hazájukba, gulyákat hajtottak maguk előtt, letelepedve átvették az indó-görög műveltséget. Az ó-görög betűkből az Asóka-karakterű írás alakult ki. A görög művészet, műveltség megfinomítja a yuétik nyersségét. Megjelennek a viharosok, stupák, sziklatemplomok és a különféle csodás építkezések, amelyek Asóka király hatalmát hirdették. A buddhista hunok öserejét.

A Kr. U. időszakban a Kharor melletti szerencsétlen ütközés után hazájukat kénytelenek elhagyni, újólag mint nomád nép tűnnek föl ismét a Dél-oroszországi síkságon és onnan indulnak az európai haza meghódítására.

Azon kevés szittyá emlék közül, amely a hunok ősi fénykoráról beszél, főlemlítendő Szurja napisten gránitköből való szoborsorozata, amely a Calcuttai Múzeum köösztyáiban látható.

Ereszes-tornácós házakban laknak. Kúpos vityillókban a pástor. Említésre méltó az itt-ott fennálló, fából készült templomféle. Külön áll a toronyláb és a faszindelyes templom. Láthatjuk Kásmirban és a Kásmírtól lefelé, a Csamba vidékén, ahol a sahói templom megkapó példány. Szintén tornácos-ereszes háznak vehetjük az utóbbit.

Az indiai rádspotok **Jenu** és **Csoán** törzse, az afgániak Faludi és Huszárisát törzse, a határszéleken élő **Kari**, **Kazi**, **Mazur** törzsek szintén rokonszámba mennek. Ide sorozhatók a komok, a asatok, és a kaggarok nepe, a kasmíri tograk, akik hazájukat tugárnak nevezik. Ugyancsak messzebből, a nepálországi magyarokat is ide számíthatjuk, akik Indiából szakadtak el Nepálba. A burmaországi sangók és hri-hunok stb. szintén érdeklődésünkre tarthatnak számot.

Benkő Mihály Mongóliában

Több magyar-mongol expedíción vett részt Kelet-Mongóliában. Járt a Mongol Altájban élő kazakok között is. A honfoglaló magyarok temetkezési szokásait kutatta és ezek néprajzi párhuzamait, a mai élet jellemző vonásait (a téli-nyári legeltetési szokásokat, a családok mindennapját, a lószerszámokat, a nyergelést, a szórakozást, jókedvet, a temetőket, tájakat, havasi legelőket és a nyári szállást - L.Gy.) gyűjtötte. Ezek közül legfontosabbak a halotti maszkok, amelyek a Kárpát-Medencétől Kínáig mindenütt föllelhetők a hun-szkita népek temetőiben. Ezek eurázsiai előfordulása -" magyarországi lelőhelyek: Rakamaz, Tiszaeszlár-Basahalom, Zalaszentgrót, Szabadkigyós, Hajdúböszörmény, Bana, Dnyeper-vidéki lelőhely: Manvelovka, Urál-vidéki lelőhelyek: Balsije Tigan, Demionki, Gorbunyata, Tankejevka, Kirgizisztánban lévő lelőhelyek: Kenkol, Kara Bulak, Dzsallak Dzsebe, Belső-ázsiai lelőhely: Turfan-Asztana - szintén jól dátumozott adathorizontot képez. Benkő Mihálynak ugyancsak fontos eredménye az, hogy a kazakok között élő **mazsar** néptörzdekhez is eljutott, azok hagyományait és életmódját is tanulmányozta. A kiállítás színes fotói is elsősorban erről a világról szólnak, de bemutatják a Nyugati Góbi végtelen pusztáit és vannak közöttük életképek is.

Kovács Imre Mongóliában

A Délnyugat-Mongóliában élő mongóliai magyarokat kutatta, akik **magarnak** nevezik magukat. Amagar néptörzdek, saját hagyományai szerint, a Kr. utáni VII-VIII. században szakadtak le a csatavesztések után nyugatra vándorolt magyarság többségéről. Ők a háborúvesztés után tovább éltek az ősi területen.

Koepe Viktor Mandzsúriában

1938-ban írta le Mandzsúriában tett utazásait. Itt olyan embereket látott, akik „a mi népünk vonásait juttatták eszébe, mintha csak a mi székeleink vagy csángóink jelentek volna meg előtte” (K.I.) A magyarokéval szinte teljesen azonos "székelykapukat" talált és ő is említi a Dél-kínai antyui nyelvjárást, ahol sok magyarban is használatos szót (leány, apa, anya, test, száj, ló, nap, szív, szem, fej, kapu, rossz, jó stb.) talált.

Kiszely István, Cey-Bert Gyula, Molnár Péter Hszincsiang-Ujgurban

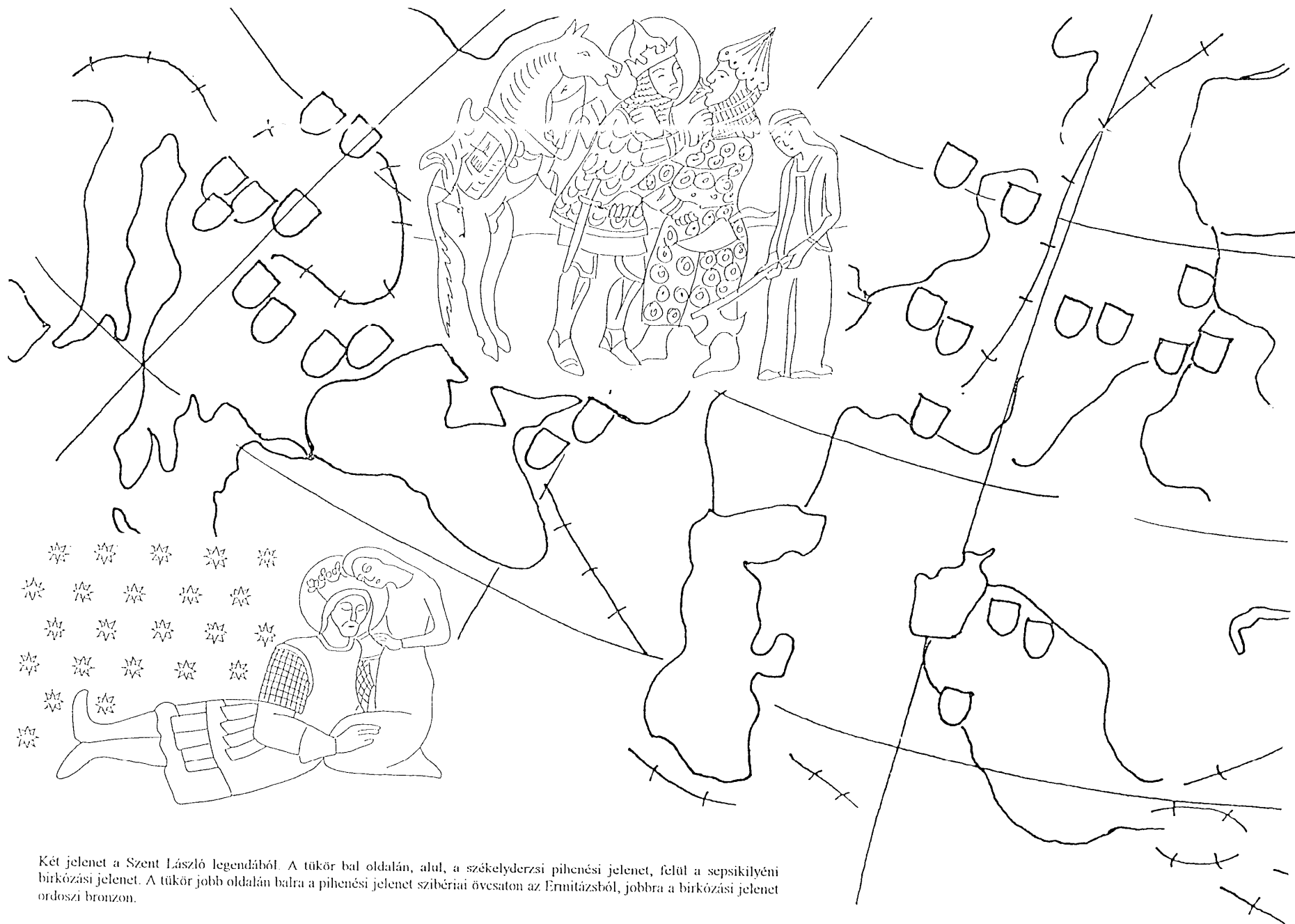
Az 1980-as években Hszincsiang-Ujgur és Kanszu és Ordosz tartományokban többször jártak. Együtt dolgoztak Csang Rei kínai zenekutatóval, akinek segítségével megfigyelték a jugarok embertani arculatát, zenevilágát,

étkezési technológiáját, monda- és mesevilágát, hiedelemvilágát és balladakincsét.

Nepáli magyarok hét törzse

A Nepál középső-nyugati részében élő magyarokra Michael Opitz amerikai etnográfus hívta fel a figyelmet. Néprajzi munkákat Molnár Auguszt, John T. Hitchcock, David E. Watters és Gary Spehperd írt róluk. Később magyar kutatók is jártak kint náluk: Wojnarovich Elek, Fekete Ferenc, Kiszely István, Lovass Ferenc, Boda Sarolta és Kunckel Béla, Csáji László Koppány. A nepáli magyarok letelepedési helye északra esik az indiai Bihar államtól, melyet szintén a fehér hunok alapítottak. Valószínű, hogy e csoporttal együtt érkeztek Közép-Ázsia felől, amikor a hsiung-nu (xiongnu) törzsszövetség szétszakadt és nyugatra mozdult el a kínai Han dinasztia császáraival vívott küzdelem után. A nepáli magyarok függetlenségüket a XVIII. századig megőrizték. Ósi írásuk az *akarika* szótagírás (K.I.). Sírjaikra kopjafákat helyeznek, amelyeken napkerék látható. Síratóénekeik pentaton dallamúak. Mintegy 275.000 fő a nepáli magyarok lélekszáma.

Két jelenet a Szent László legendából. A tükör bal oldalán, alul, a székelyderzsi pihenési jelenet, felül a sepsikilyéni birkózási jelenet. A tükör jobb oldalán balra a pihenési jelenet szibériai övesaton az Ermitázsából, jobbra a birkózási jelenet ordoszi bronzon.

Szederkényi Ferenc: Gur-Kun-Ujgur-Török-Tadzsik stb. népek csoportosulása a történelmi Selyemút térségében.
(A szerző saját kiadása, Adelaide, South Australia, 1992)

A könyvben bemutatott főnyelvének és a főnyelvékhez írt történelmi ismertetések az 1989-1990-1991-ben végzett ázsiai, indiai, kínai történelmi-kutató utazásaim bizonyítását tárják a Tisztelt Olvasó elé. (177. old.) Az urdu nyelv a népvándorlások útján, a későbbi Selyemút Ázsiát behálózó s Dél-Európában végződő útszakaszainak kereskedelmi s áruszállító tevékenységében született és fejlődött nemzetközi nyelvvé. Az ebben a könyvben bemutatott Urdu – Hungárián = Magyar szógyűjtemény bizonyítónak mutatja azt a tényt, hogy elődeink s rokonnépeink az ókori és újkori népvándorlások korában a Selyemút környezetében éltek és az út áruforgalmában tevékenykedtek. Az urdu nyelvnek azon szavait tártam a tisztelt olvasó elé, amelyek a szó betűhangzásában a Hungárián = Magyar nyelv szavaival egyezők, vagy közel egyezőséget mutatnak. A bemutatott urdu szavakat ázsiai történelmi-kutatásaim alkalmával, rokonnépeink segítségével gyűjtöttem. Minden urdu szó 2-3-4 értelmezésű. Pld. Awári-wári, -- időt, helyet, homokot s homoki egyént jelent. A szógyűjtemény kb. 68 %-át a tájszólások meghagyásával a rokonnépeink életéből gyűjtöttem, kb. 32 %-át ellenőrzés szempontjából az English-Urdu Dictionary-ből (by R.R. Whyte, 1905. Edited by Ramzas Ali Shah, National Press Allahabad, British India)“
„Az ókori népvándorlások útja, a későbbi Selyemút úthálózatának környezetében élt, s korunkban is ott élő rokonnépeink anyanyelvéből gyűjtött ezen szókincs képezte a Kárpát-medencébe települt rokon s vegyes népesoportok által eredetileg beszélt anyanyelvünknek részbeni alapját. Az alanti táblázat mutatja azt, hogy korunkban az ázsiai népek a rokonnépeink anyanyelvében mennyi olyan szó őrződött meg, ami egyező vagy közel egyező azonosságot mutat a korunkban beszélt Hungárián = Magyar anyanyelv szavaival.

Afgán Pashtu Puhto.....	125 szó
Hindosztáni Hindi.....	244 szó
Iraki-Arab.....	89 szó
Kurd-Turánik nyelv.....	254 szó
Mongol.....	162 szó
Punjabi-Punzsabi.....	183 szó
Szanszkrit.....	244 szó
Tatár-Volgamenti.....	356 szó
Török-Turáni-Türk.....	740 szó
Urdu-Nemzetközi.....	978 szó
Üzbek-Turáni.....	284 szó

Ugur-Ujgur-Turáni.....	532 szó
Összesen.....	4191 szó.

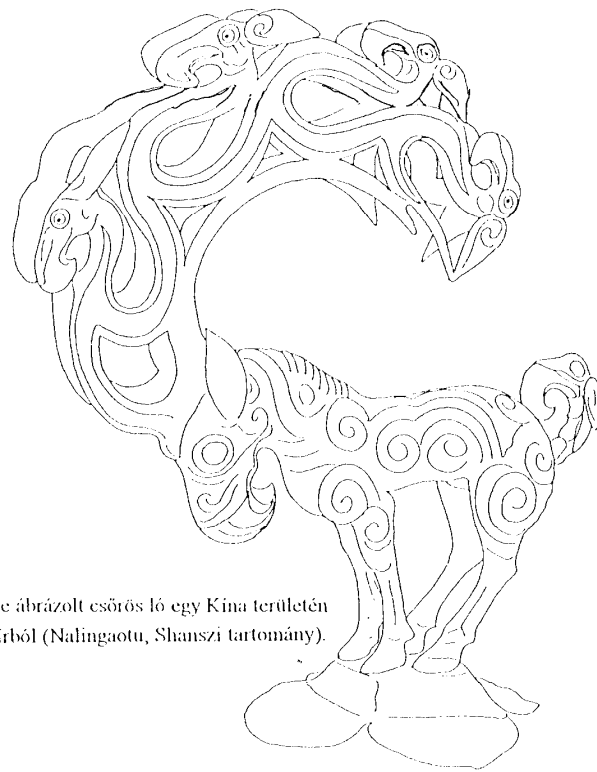
Én, kazak és egyiptomi-arab szógyűjteményeket, mivel nem döntő tényezők, kihagytam a táblázati kimutatásból. Az új eur. szavak evitése tovább folytatódik s remélem, hogy további mintegy 500 ujgur szót tudok majd gyűjteni. A népvándorlások útja, majd a Selyemút környezetében élő rokonnépeink anyanyelve mutatja, hogy honnan jöttek s kik voltak a 4 hullámban Európába vándorolt történelmi honalapító őseink. Gilgitből Urumesiba együtt utaztam egy perzsa kiskereskedővel, aki beszélt a Közép- és Nyugat-ázsiai Ugur-Turáni nyelveket. Ő azt mondta, hogy az az egyén, aki beszélt az urdu nyelvet, az az összes Közép- és Nyugat-ázsiai nyelveket megérti. Igaz! (178. old.)”

Az urdu nyelv szavainak a magyar szavakkal egyező bemutatása (182-213 old.) Részletek.

Bachija - (bocija) baba, escesemő, kisborjú
Baghat - sorok közti földhányás (bakhát)
Bahator - bátor
Baja-baja -- bájoló hangú
Ballan -- száll, emelkedik
Bambana -- bömből, bög (állat, gyerek)
Ban-bani -- bán, nagytúr, úrfi
Baqiya -- boka, bokája
Baran -- bárány
Baratani - barátság
Barhana -- simítás, boronálás (Baranya?)
Bari -- nagy (bá a hunban nagy állat)
Batuni -- beszéd
Bechara-chandra -- betyár tolvaj
Behuda-bhola - bolond
Bichhwa -- bicska (csukható zsebkés)
Bu-budar -- bűdös, bűzös
Buzurgwar -- buzgó
Chakar -- csavar, forog, kerék, forgó eszköz
Chakar-warta -- örvény, forgó vízfolyás
Chalak-tezi -- cselekszi-teszi
Chhalang - cselleng
Chap -- csap, nyom, peccsétel
Chapli -- csapás
Chappu -- csapva evez
Charhawa-gulawa -- csorda-gulya
Chaska-chat - császkal
Chataka - esattanó hang
Chatora -- csutóra, ivócedény
Chatphata - csotapaté
Chattri -- sátor

Chihir -- csiga
Chhinala - csinál
Chhipna -- csipetnyi
Chira - csira
Chiriva -- sirály
Chonch -- csőr
Chotti - csöppnyi
Chuhe-mush -- (csuesa az egér a hunban)
Chukar - csupor
Churana -- surran, száll
Chutahra - csutakol
Chuz -- fájás
Dalalat -- találat
Dali - dió
Dalwan - álvány
Dara -- dara
Dusre-salka -- tüske-szálka sebesít
Gaddha - gádor, gödör, verem, barlangi lejárát
Garabar -- goromba
Garibana - garabonciás
Ghas -- gaz, fű, bokorra nőtt is
Ghust -- hús
Gik - gyík
Gol -- golyó, gömb
Guala -- gulyás
Harafi-chhalbazi -- haramia, csaló
Hatao -- hátrafelé
Hon -- hely, hon
Ikhay -- ikra, kibocsátás nyomásra
Irdatlan -- irdatlan nagy mennyiség
Isa, ise, isai, isayon -- isten, hit, vallás
Isai-darwes-sanyasi -- istenívő dervis, önsanyargató
Izashoris -- izgatás
Iza-azyiat -- izzad, lázas, fájdalom, kínlódás
Jebi -- zseb
Jhhurridar - gyűrődött
Jhigar -- zsiger (belsőség)
Jhulas-jhalád -- gyűlés, (julad - dzsullad) gyullad
Julasna (zsulasma) - gyulladó pl. fa
Kabush-khwabi - kábulás
Kamra - kamra
Kapar -- kapa, kaparó szerszám
Kapre -- kapca, ruhaanyag
Kaqad-ki-pichkari -- kakát kihazó beöntés, székletkeltés
Karway -- karvaj, sas, gyorsröptű madár
Kela-kele-ki -- kikelet, tavasz
Khabar -- szemfüles
Khabardari -- őrség, készenlét

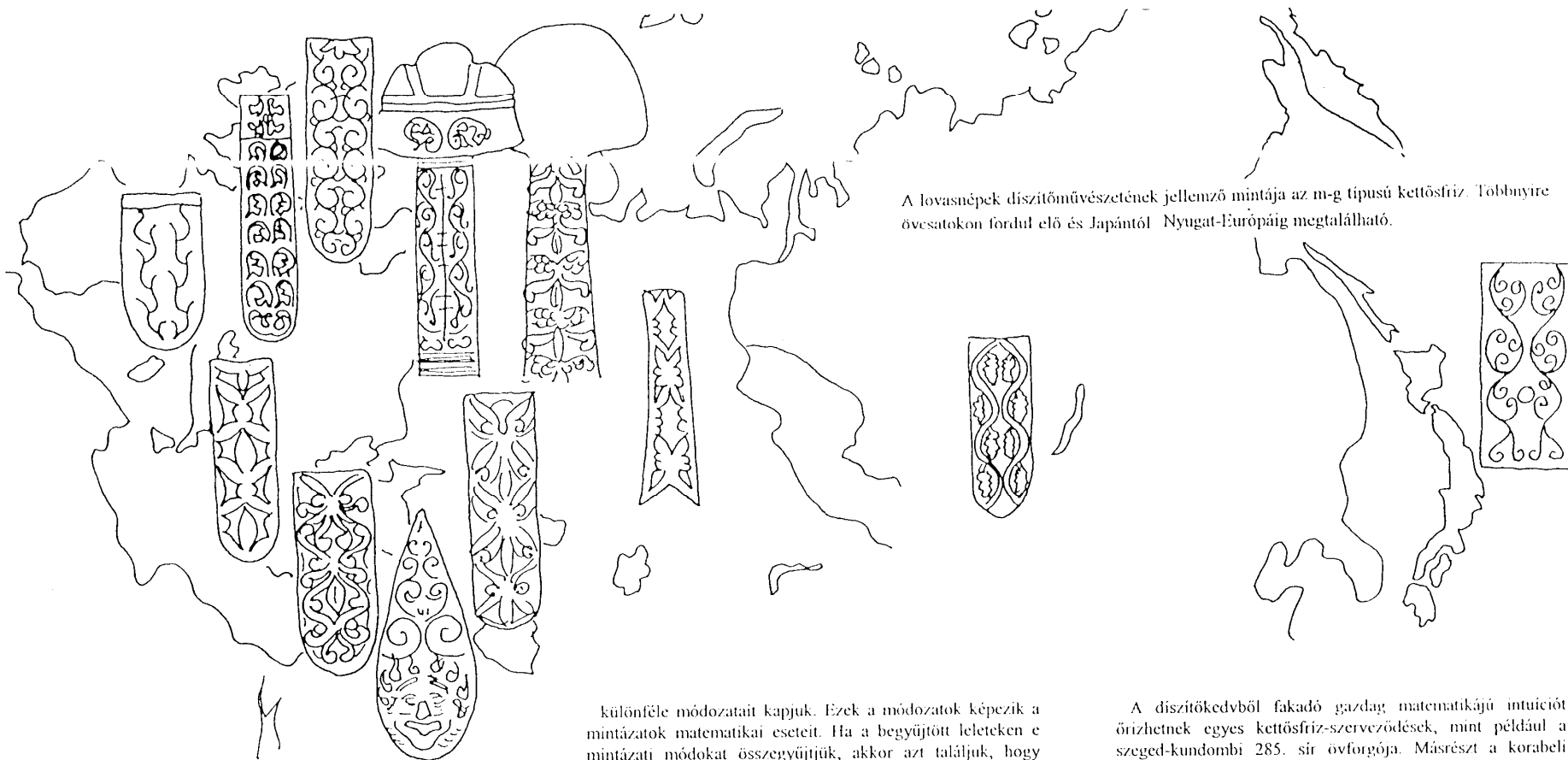
Khantá-zabolá – zaboláz, irányít
 Kharadí – karcoló (Karád falu Somogyban)
 Kharch – kores
 Kharish – káros
 Kharishtu-kar – karos-kor, nemu betegség
 Khat – kéz, kar
 Khopri – koponya
 Khutya bandish – kutya banda
 Kinara – hínár
 Kinawar - kínzás
 Korebázi-chabukzani – korbácsol-esapkod
 Kue – kút, forrás
 Kulcha – kalács
 Kuppa-(kupi) – kupa (fából készült ivóedény)
 Kurta – kicsi, kurta
 Kukri – kakas
 Kunji – kules
 Kura-gola-chirag – körbe-járó-esillag
 Kusi – szék
 Kutta – kutya
 Kuzsi – (guzsalyos) fonóház
 Lada – láda
 Lakh – lakk
 Lapetna – lepedő
 Liba – liba
 Libas – lajbi?
 Libas-kapre-saman – libás-sámánruha
 Mada-zanana – mama asszony
 Mahasi – mohos (Mohács?)
 Makhári – kegyes, jámbor
 Markaz – középpont (község neve Hevesben)
 Marna-mar -- marakodik
 Marna-thapariyana – marja, üti, veri, teperi
 Maskarana – gúnyos mosoly
 Maskharagi – szórakozás, maskarázás
 Mazhur -- híres úr
 Nasli - nász
 Néne - néni
 Na – nem (olyan)
 Na talim – nem tanult (ember az illető)
 Na-barabári – nem testvéries, nem barátságos
 Nadir – nádor
 Nag – nagy, növekvő, terjeszkedő
 Nakar – nem kár érte
 Nanch – tánc
 Nazar - néző
 Nézarbádár-Balambér – a hun király neve jelzővel
 Nigal - nyál

Szarvasnak öltöztetve ábrázolt esőrös ló egy Kína területén
 föltárt hun-szkíta sírból (Nalingaotu, Shanszi tartomány).

Nikhatta-bhagaliya – nyikhaj bagázs
 Palani-palan -- palánk, védőfal
 Páni-arak – pálinka
 Pakha – pakol, csomagol
 Pakra – pók
 Para – pára
 Pasm - pászma
 Pashoya – pocsolya, vadvíz
 Pata – pata
 Patakh-rah – patak út
 Pathirla – pattintással szikrát esihol a tűzkövel
 Patkan-chuhe – rágesáló fereg
 Peh-phen – pihe, toll
 Peshab – pesál, pisál, vizek

Pillu-kira – pille hernyója
 Poshwan-zamin-ko – posvány, bozótos, zsembékos
 Qabza -- elkobzás
 Qir-qitran – kátrány, vízálló festék
 Ragra-ragarte-chaj – rágja a legelő állat a tüvet
 Rakhna – raktár
 Rakhna-tezi – rakja-teszi, helyezi
 Ruh-roh – rohan, lelkes, eszes
 Sabun-bana – szappan-főzés
 Sara -- sár
 Sára-hua - szarszag
 Sargarmi – szorgalom, szándék, akarat,
 Sarohi – sarló
 Sárdá – sárga szín
 Sárdába – csárda, vendéglő
 Shaitan- sátán, ördög
 Shal-doshala – sál, kendő, a nyak védelmére
 Sharkana-sarakna – ajtósarok, kapusarok
 Shatir (chadir) – sátor, kendő, takaró
 Shikar – siker, eredmény
 Shikkasta – sikkasztás, hűtlen kezelés, csalás
 Shitara -- szitár, citera (hangszer)
 Sidha – szid, keményen bírál
 Sikurna – száradt, szikkadt
 Sire ya kovi – sírkő, fejfa, sírjel
 Siti - síp
 Sona-suna – szunyókál, éberem alszik
 Suba – suba
 Sukhana – szikkadt, ráncos, sovány, aszott
 Surma – fiatal önkéntes harcos, vitéz (surmó legényke)
 Tala-tal – tó (tál)
 Tarang – torony
 Tasht-thal-tabaq – tálca, tepsi, tál, tányér
 Tashtari – tálca
 Tezi- tesz
 Tok – tok,
 Torna – tör, összetör, zúz,
 Tursh – túró
 Turshak – túrósdóság, tejsavanyodás
 Uball-uphan – abál, forral, főz
 Uchalna – ugrik, szökell, „uccu”
 Ullu-bum – Uhu-bum, bagoly, éjjel vadász
 Ura-dena -
 Urta-urak-parinda – uralja a levegőt,
 Ustada – ösztökél
 War – vár
 War – várakozás
 Wazir-aazam – vezér, kormányzó

A lovasnépek díszítőművészetének jellemző mintája az m-g típusú kettősfríz. Többnyire övesatokon fordul elő és Japántól Nyugat-Európáig megtalálható.

Lovas népek díszítőművészetének matematikája
(Bécezi Szaniszló, 1988)

Az eurázsiai díszítőművészet gazdag mintakinése is szép adathorizontot alkot. Újabb adatokat nyerünk, ha a De ha a díszítőművészet matematikájával foglalkozunk. Az eurázsiai lovas népek fontos felszerelési tárgyán, a díszesen kiképzett szíjvégeken vizsgáljuk a rajtuk látható mintázatot. A mintázat szerkezetét keressük. A mintázat ismétlődő mintaelemekből áll. Ha ezeket sokszorozzuk, akkor a mintaszerveződéseknek a

különféle módozatait kapjuk. Ezek a módozatok képezik a mintázatok matematikai eseteit. Ha a begyűjtött leleteken e mintázati módokat összegyűjtjük, akkor azt találjuk, hogy bizonyos típusok nagyon elterjedtek közülük. A szerkezetek gazdagsága, sokfélesége jellemző a lovas népek művészetére.

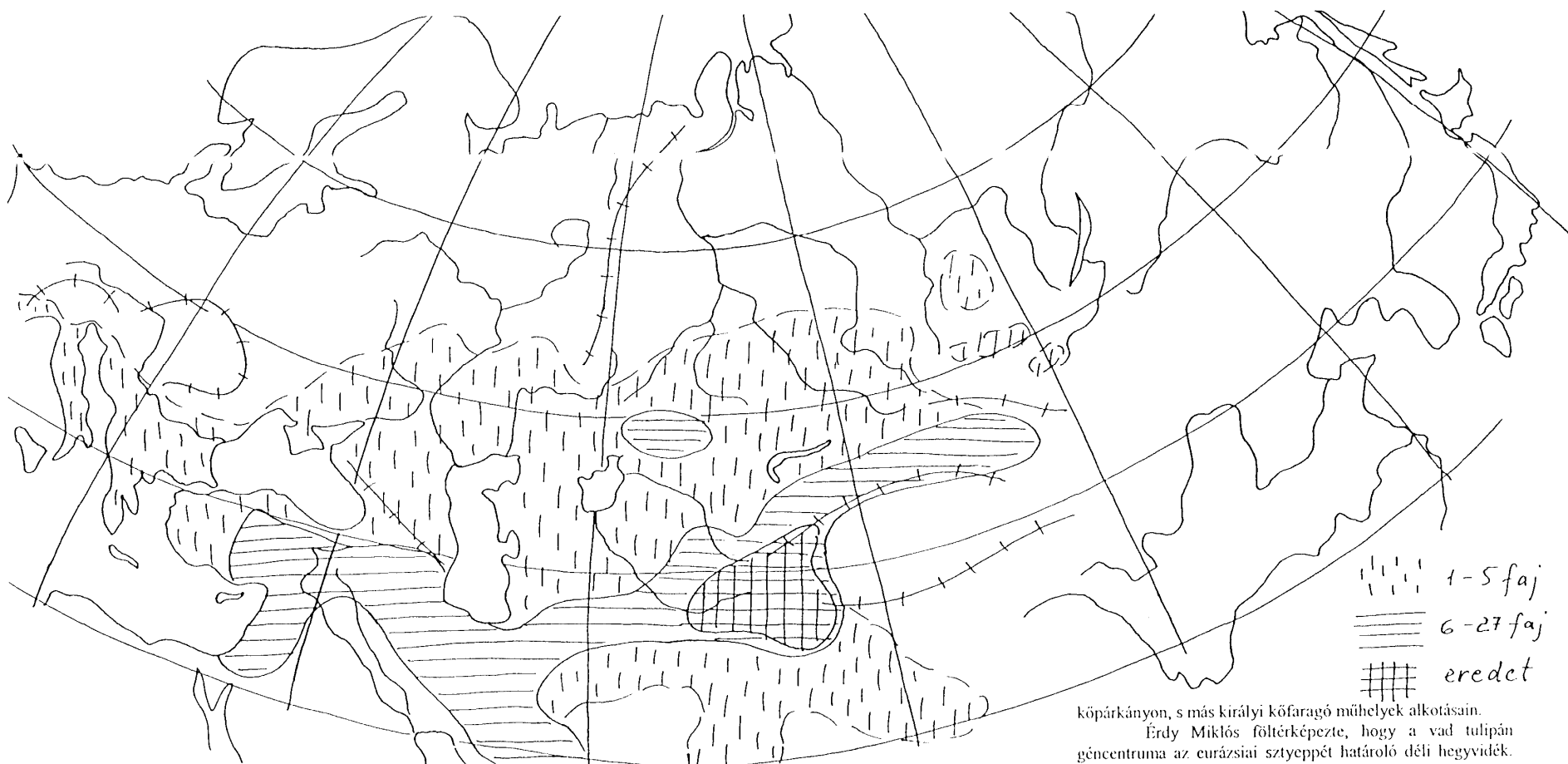
Sajátos, egyedi fejlesztésű díszítő mintákat találunk például a késci avarok (avar-onogurok) ötvösművészetében. Ezeket az avar-onogur szíjvégeket gyakran díszítik *kettős* frízek, melyek két, egymás mellett párhuzamosan elhelyezkedő (és egymásból levezethető) mintasorból állnak. Ezek a minták az eredeti minta valamilyen szabály szerinti megkettőzései. Ilyeneket a honfoglalás kori régészeti leletekben is találunk.

De a honfoglalóknál csak kevés típus fordult elő. Az avar-kori griffes-indás és a honfoglalás-kori palmettás mintázati régészeti leleteken hosszanti tükrözéssel kialakított minták a leggyakoribbak. Ezek közül is a tükrözéssel megkettőzött ún. m-g típust sokfelé megtalálták Euráziában.

A díszítőkedvből fakadó gazdag matematikájú intuíciót őrizhetnek egyes kettősfríz-szerveződések, mint például a szeged-kundombi 285. sír övforgója. Másrészt a korabeli anyagtechnológiák hol művészibb, hol nyersebb megfogalmazású "lenyomatai" is lehetnek a mintázati módok. Tehát lehetnek a technológiai műveltség relikviái is.

Az összetettebb mintaszerveződések intuitív matematikai felfedezéseknek tekinthetők. A fölfedezések, fölismerések a műveltségi közösségekben öröklődnek. Ezért a díszítőmintázat matematikai gazdagsága is öröklődő jellemzője lehet a különféle műveltségi közösségeknek.

Az alapminta sorok megkettőzését folytatva a teljes síkra kiterjed a minta. Az alaptípust képező díszítőminta sorokból szövés-technológiai elven (a díszítősorok „megszövésével”) végezhetünk mintázat-építést és így síkbeli mintázatokhoz jutunk. Síkbeli mintázatok is gazdagon előfordulnak az eurázsiai ásatások anyagában (nyeregtakarókon, szőnyegeken).

Dr. Érdy Miklós kutatása: a honfoglaló magyarok és az eurázsiai tulipán kapcsolatáról.

Talán a legkorábbi ismert tulipán-ábrázolás a Dél-Kaukázusból való. A ziwieyz szkíta leletben egy arany pecsénymómon öt tulipán látható (Kr. e. 7. szd.) Nem sokkal későbbi tulipán ábrázolás az ukrainai csertomliki kurgánból ismert, ahol a kardmarkolatot tulipánsor díszíti (Kr. e. 5. szd.). Ugyancsak ebből a kurgános temetési korból, de Belső-Ázsiából ismert leletek közül a Pazyriki halomsír temetkezéséből ismerünk tulipános ábrázolásokat börtarsolyról, szönyegről, nyeregtakaróról. Ez utóbbin a lovas járul a királynő elé, aki a kezében tulipános életfát tart. A Volga mentéről, Tankajevkáról is ismerünk egy tarsolylemezt, amely nyitott szirmú, palmattás jellegű tulipánt ábrázol (8.

szd.) Ugyancsak a tulipán fordul elő, de szív ábrázolásával együtt egy martinovkai századi szíjvégen (6. szd.) A honfoglaló avarok leletanyagához sorolt nagyszentmiklósi kincs több darabján előfordul (pl. a 2. számú korszón).

A honfoglaló magyaroknál fegyverzetben (pl. a szablya markolatán, pl. az Attila-kardjaként ismert szablyán) és ruhadíszeken (szíjvégeken, tarsolylemezeken, pl. Szolnok-Strázsahalom) gyakran előforduló díszítés. Ajtony címere, amely 9 századi lehet, egy oroszlán piros tulipánt tart mellő lábai között. De már az ősbibnek datált Magyar Szent Koronán is előfordul: a Szent Tamás képen, és a keresztipánton lévő Pantokrátor két oldalán. A koronázó paláston is előforduló díszítés a tulipán. Később pedig a királyi építészetben folytatódik a jelenléte: pl. az esztergomi királyi kápolna oroszlános freskóján, egy székesfehérvári

| | | | | 1-5 faj
 — — — — — 6-27 faj
 # # # # # eredet

köpkárányon, s más királyi kőfaragó műhelyek alkotásain.

Érdy Miklós föltérképezte, hogy a vad tulipán géncentruma az eurázsiai sztyeppét határoló déli hegyvidék. Ezen a vidéken a népművészetben természetes módon jelenik meg a tulipánmotívum, hiszen azt maga a természet kínálja, mint egyik legpompásabb virágát, amelynek piros, fehér és sárga színfoltjai a mezőkre minden tavasszal visszatérnek. Ezért Érdy Miklós megállapítja, hogy „ezt a virágot a különféle jelentéseket hordozó jelképeivel együtt magunkkal hoztuk az őshazánkból, ami szükségszerűen egybeesett a tulipán géncentrumával, amely területre az ősi tulipánfajtáknak - vadtulipánoknak - ma is 50-55%-a esik.

A tulipán az egész Kárpát-medencében, a magyar településeken közismert díszítő motívum. „a magyar őstörténet számára a tulipán díszítő elemből és a vadtulipán növényföldrajzából levonható irány ugyanúgy Belső-Ázsia és Közép-Ázsia felé mutat, mint az embertan, a népköltészet, a népdal és minden történeti forrás...” írja Németh Gyula

Tallózás hun kori földrajzi nevek között a Kárpát-medencében és Euráziában.

A hun - örmény szótár szavait ill. a szótárban közölt hun törzsneveket számos helyen megtaláljuk a Kárpát-medencében települések helyneveként s kiterjedtebb horizonton egész Euráziában is. A legteljesebb örmény-hun szótárjegyzéket Detre Csaba a 2005 évi Körösi Csoma Sándor "évkönyvben" közölte. Ennek pontos címe: *Körösi Csoma Sándor és Kelet Népei*. (Detre Csaba: Hun szavak, szövegek (Magyar fonetikus átírásban örmény és görög szövegek alapján). In: *Körösi Csoma Sándor és Kelet Népei*. Szerk: Gavda József és Szabó Etelka. 156-178. old. Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovászna.)

Maga a **Kárpátok** szó a Karrabata hun szavakra bontható: karra = szikla, bata = fál: tehát sziklafal jelentésű. A bata szó **Báta** és **Bátaszék** nevében is előfordul. Ezen a helyen a Duna partján löszfal található. **Bana** község neve is hun eredetű lehet, jelentése láb. Érdekes, hogy Budapest alatt és fölött is egy-egy sziget hun nevű: délen a **Csepel**-sziget (csepild, agyagos hely jelentésű), északon a **Luppa**-sziget (luppa kanál jelentésű). (Ide kívánczok, hogy a **bara**=lándzsás és a **luppa**=kanál szó csillagkép neveként is előfordul az örmény-hun kódexben.)

A bara szó lándzsát jelent, s valószínűleg ez a szó rejtőzik a **Baranya** névben is. Jelentette-e ez a szó azt, hogy Baranya a lándzsások vidéke? Később is volt lándzsásokról elnevezett határvédelmi terület a Szepességben, a szepesi lándzsásoké. A hun szótár jüvetegh (hidegség) szava is megvan falunévben (Süvéte) Nógrád-Gömörben, (magyar alakban is van Hidegség nevű falunk Sopron megyében) sőt Gyimesben is (Czakó Gábor). Jugra farkast jelent a hunban. Biharugra értelme így Biharfarkas. Ezen a tájon küzdött Toldi a farkasokkal a nádasban. Számos falunév lak végződésű (Öreglak). A lak szó magyar szó is ház értelemmel és ez közös a hun jelentéssel. A hétmagyar törzsek honfoglalása után azonban már Orosháza, Petőháza, tehát -háza végződésű helynevek keletkeztek.

Valószínűleg hun kori eredetű **Torda** városneve (tánc, tordin táncolni). A **Sopron** név pedig kétféle módon is szerepel az örmény-hun szótárban. Sopron egyrészt főnév, hegyalját jelent, másrészt a Soproni egy hun törzs neve. Maga sopru külön azt jelenti, hogy hegynek lefele menet, vele szemben pedig veszpru a hegynek felfelé menetelt jelenti. Így veszprum az a hely, ami a hegy tetején van. Mindkét földrajzi helyet jelölő nevű városunk, a hegyalja jelentésű **Sopron** is, és

a hegyteteje jelentésű **Veszprém** is ott helyezkedik el, ahol a hun szótár a jelentését megadja.

Törzsnévi helynevek a hun - örmény szótár törzslistája alapján nagy számban fordulnak elő a Kárpát-medencében. A két legismertebb helységnev a hun törzsek nevet viselőket közül a **Ladányi** és a **Berényi**. A 8-10 Ladány és Berény közül a legismertebbek talán Püspökladány és Jászberény. A Berény településnév különösen gyakori az alföldi és dunántúli vidéken, de a Lipszky féle térképen még a hegyes-dombos Hunyad vármegyében is előfordul két Berény falunév. A legmeglepőbb Berény településnévre az egyik beszélgetésen Detre Csaba hozott példát: a ma **Brno** nevű morvaországi város egykor Magyarberény volt, ahogyan Pázmány Péter írt róla csaknem 400 évvel ezelőtt. A mellékelte térképen több, hun szótárral igazolhatóan is ősi eredetű (az örmény-hun szótár adatközlése 1500 éves!), település helyét és nevét feltüntették. A hun törzsnévi helynevek közül ugyancsak gyakori a **Zsadány** és az **Adony** is. A meteoritkutatók számára különösen az lehet a legfontosabb **Zsadány** településnév, ahol 1875 március 31-én meteorit hullás volt, Temes vármegyében. Később ez a község a **Mezőzsadány** nevet kapta. A Bihar megyei **Zsadány** nem esik messzire a már említett Biharugrától. **Adony** nevű község található a Duna mentén is, a Tisza mentén is, és a Nyírségben is.

Van azután **Teleki** törzs is, **Szogidi** törzs is. A telegdi székelyek a Királyhágon túl laknak, gyakori helynév ma is (Pl. Alsótelekes, Felsőtelekes a mai Borsod-Abaúj-Zemplén-Torna vármegyében. A szegediek szögedinek vallják magukat s **Szegedi** lévén jómagam is úgy érzem, hogy Szeged neve valószínűleg hun törzsnévi eredetű lehet. Priszkosz rhétor, bizánci követ leírásai alapján a bizánci követség megfordult ezen a tájon. E leírás alapján több kutató Szeged környékére helyezte Atilla székhelyét. Gárdonyi Géza is ezen a tájon szerepelteti Atillát és Zétát, és Atilla temetését is itt, a Marostoroknál képzelik el. Tömörkény István és Móra Ferenc Szeged környéki ásatásai is (pl. Ásotthalom környékén) jelentős hun kori emlékeket jeleztek erről a tájról.

Ugyancsak érdekes eredetet sejtethetünk meg a híres kolozsvári házsongárdi temető nevében, mert értelmezhetjük a hun szókinésből. A Tesongadi törzsnév tűzes-sírhalminak fordítható (tes a tűz, ongad a sírhalom a hun szótár szerint), a Suchongadi törzsnév pedig a szent-sírhalmi jelentéssel adható vissza (such a szent). Ezek alapján az **ásongadi** szó ásottsírhalmi jelentésű, ami egy temetőhöz illő elnevezés, ha az a domboldalban fekszik. Valószínű, hogy az évszázadok

alatt elhomályosult a betelepült németiség számára az eredeti jelentés és a németes értelmezéssel a szóból házsongarden-nek módosult, amiben a garden=kert szó számukra már ismert jelentésű.

Az anyagokról elnevezett régi vármegyénk **Vas megye** és **Zaránd megye**. (Az előbbinek a jelentése rész a hun szótárban, az utóbbié arany. A Zaránd megyei aranybányákat már a rómaiak kora előtt is használták.) Színnel megnevezett vármegyénk szintén kettő van, mindkettő uralkodói székhely: **Fehér (Fejér)**. E tartományok vármegyeként Géza és Szent István koriak, a név alapján szintén tekinthetők hun kornak is.

Irodalmi emlékhely az erdélyi **Csucs** is, ami a hun szótár szerint egeret jelent. Valahol olvastam, vagy beszélgetésben hallottam, hogy Somogyban van 8-10 falu, ahol az egeret ma is csucsának mondják. Ugyancsak irodalmi kapcsolati az ismertsége a kis Turnak Petőfi Sándor szép Tisza verséből. Tur kiszáradt folyó- vagy patakmedret jelent és tur összetevője több alföldi városunknak is van: **Mezőtúr**, **Túrkeve**. A keve szó szintén előfordul törzsnévi helynévként is: pl. **Ráckeve**. A nyelvi és földrajzi hagyományok összegyűjtésével lehet talán a legjobban érzékeltetni, hogy az adathorizontok összeállítása, gyűjtögetése és kiegészítése milyen eredményesen halmozhat föl és illeszthet egységes képpé rég elfeledett ismerettöredékeket.

Érdemes a hun szótár eurázsiai jelentőségére is figyelmet fordítani. A **Kárpátok** mellett talán a legfontosabb ma is élő hun kori földrajzi név a **Volga** folyó neve. Egyes törzsnevek mint népnevek fordulnak elő: ilyen a **livek** és a **vepszék** neve. Detre Csaba geológus járt Mongóliában. Ő ott számos **Dorga** nevű helységnevet talált s véleménye szerint ez a mi **Dorog** neveink ottani hun törzsnévi előfordulása lehet. Czakó Gábor több ilyen alakú helynevet szintén összegyűjtött (és más törzsi neveket is, kevésbé jól fölismerhető alakúakat is).

Ez a kis tallózás csak bevezetés egy olyan munkához, amit akár az adathorizontok munkacsoport is végezhet. Mivel a hun helynév beszélgetéseken többen részt vettünk, ezért e rövid bemutatást négyünk nevével jegyezzük: *Bérezsi Szaniszló, Czakó Gábor, Detre Csaba és Maleczki József*.

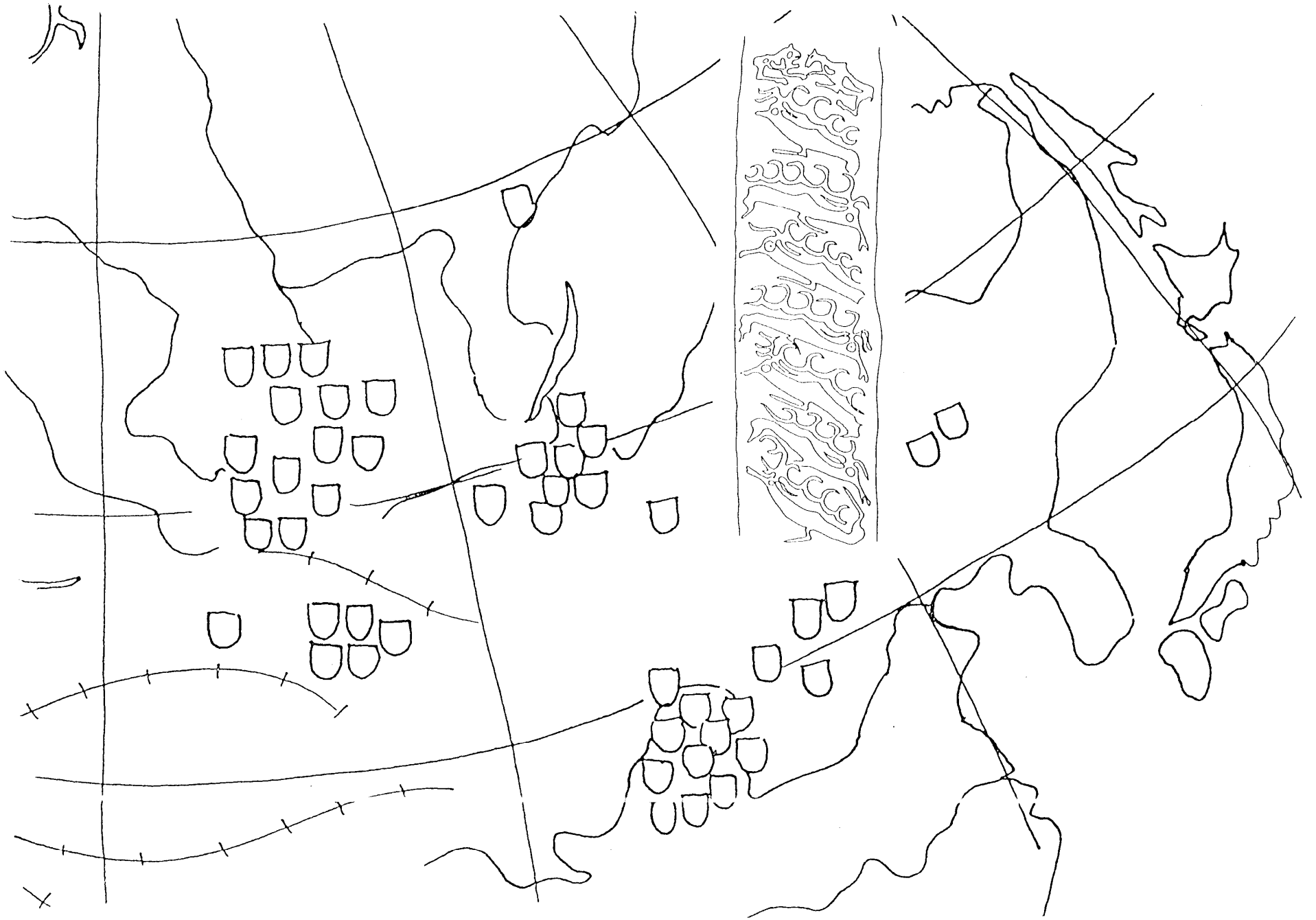

Sarkányos díszítések:
 balra fent: Sopronból,
 b. lent: Zalaháshágyról,
 j. fent: Stockholmból,
 jobbra lent: Hagiből.

Néhány Kárpát-medencei településnév az örmény betűkkel lejegyzett kaukázusi hun szótar alapján, melyek a hun-szkita korból eredhetnek. E szótar alapján a legismertebb hun törzsnévi helyneveink: a berény, a ladány, a zsádány, az adony és a soproni. A hun kori földrajzi- és helynevek egész Euráziában föllelhetők.

Saját gyűjtésünket ezen a horizonton helyezzük el. Itt soroljuk föl a külső borítót díszítő emlékek lelőhelyét. A teljes borító-tüköröt tekintve, balról sorban: hun-szkita kori bronz tükör hátlapja, az Alláj-hegységből; népvándorlás kori tarsolylemez Panovóból, a Volga vidékéről; székelykapu kiskapu feletti rácsának fafaragása Erdélyből; mennyezetkazetta a Felső-Tisza vidékről, Gyügyéről.

Népmeséink távoli múltba nyúló emlékeztetők. A paziriki ásatás során azt találták, hogy az egyik sírterem falát szőnyegek borították. Ezeket a szőnyegeken számunkra "mesebeli" jeleneteket örökítették meg.

Az éggérő paszuly (magyar népmese)

Egyszer volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, volt egyszer egy szegény asszony. Annak volt egy fia meg egy kis tehénkéje. Egyszer úgy elfogyott az enivelőjük, hogy el kellett a kis tehénkét hajtsák a vásárra, hogy eladják. Mondja az anyja a kisfiúnak:

- Éted, fiam, reggel hajtsd el a vásárra. De vigyázz ám, hogyan adod el, nehogy károsak legyünk benne.

El is hajtotta a fiú a vásárra, hát mindjárt akadt is vevője. Meg is csinálta a vásárt a fiú, elcsérelte a tehenet egy szem paszullyal. Vite haza a paszulyt a kisfiú, mutatja az anyjának, mit kapott. Az anyja sírt keservesen, hogy a tehénkét ennyit adta oda. De a fiú vigasztalta:

- Ne búsuljon, édesanyám, azt mondta az öregember, aki megvette a tehenet, hogy még most, este ültessen el, s meglátom, hogy mi lesz belőle.

Elaludta a kisfiú az ablak alá a kis kertbe a paszulyt, de még vacsorázn sem tudott, úgy várta, hogy mi lesz vele. Csak fefeküdt. Hát reggel, mikor felébredt, látta, hogy kikelt a paszuly. Kinéz az ablakon, de nem is látta tetejét. Gondolta, kimegy, megnézi kívülről. Kiment, megnézte, de bizony hiába bámulta, nem látta a tetejét. Mondja az anyjának:

- Na látja, édesanyám, mennyi ér paszuly. Megyek, felmászom a tetejére.

Az anyja mind kérte, hogy ne menjen, de mégis elment. Indult s ment fölfelé a paszulyon. Addig ment, mendegélt, amíg már olyan magasságban volt, hogy szinte szédült. Akkor egyszer csak elérte az égbolton. Hát ott az égbolton volt egy kis nyílás. Bekukucskál a fiú, s lát ott valami világosságot. Azt gondolja magában: "A paszulynak elértem a tetejét, de most már szeretném megnézni, mi van odabenn." Összeszedte a bátorságát, s bebújt a nyíláson. Hát látja, hogy ott nem is messze van egy kis házikó. Gondolja magában: "Most már úyis éjjel van, itt szállást kérek, s reggel megyek haza." Hát ahogy bebújt, ott talál egy asszonyt. Felkérdi az asszonyt:

- Hol jársz itt, te kisfiú, mikor az én uram a hétfejű sárkány? Ha meglát téged, rögtön megesz! Jaj, könyörgött a kisfiú, hogy bújtsa el, mert ő úgy fél a sárkánytól. Kérdi az asszonyt:

- Éhes vagy te, kisfiú?

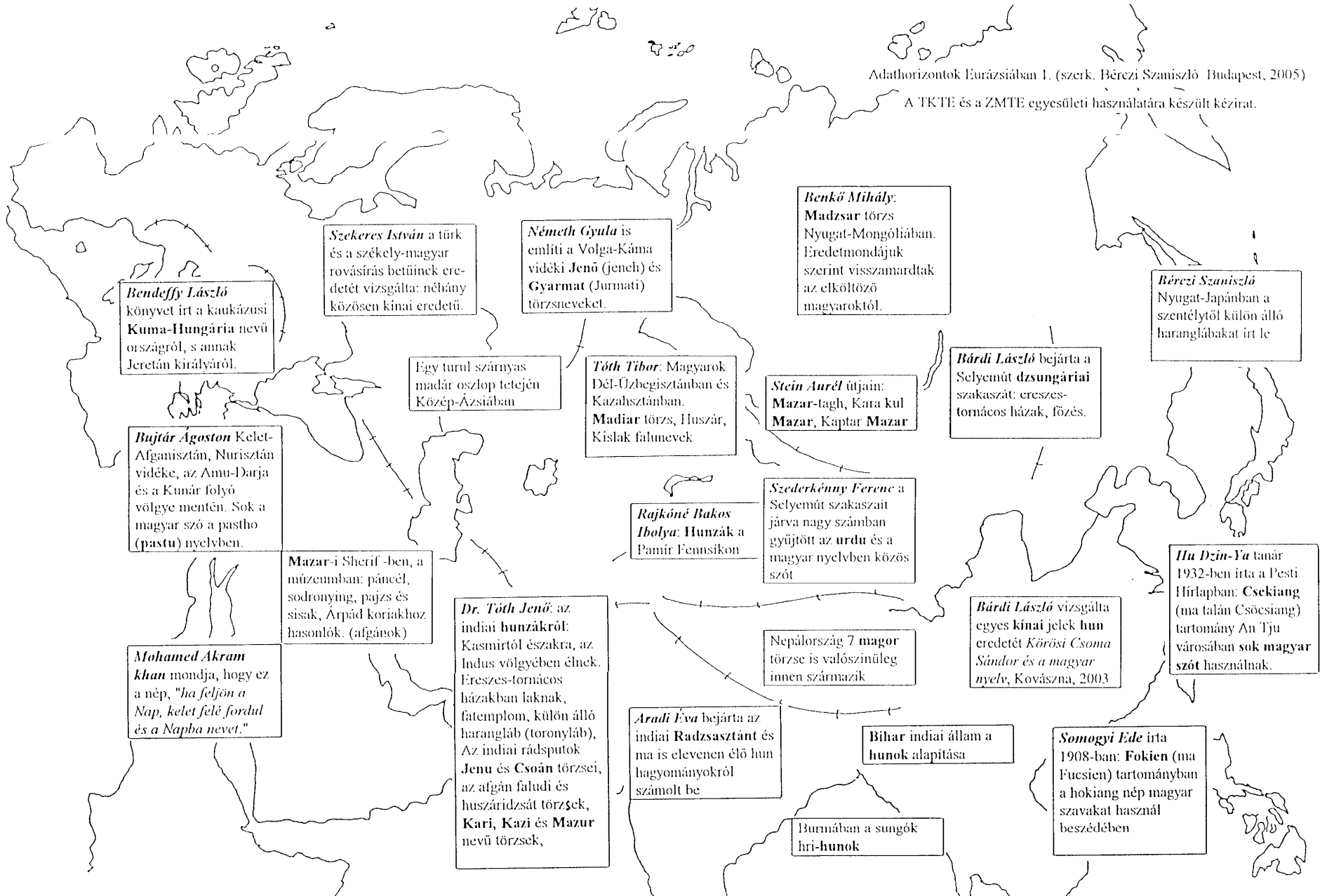
- Jaj, bizony éhes én - felelte a kisfiú -, még tegnap se ettem semmit.

Az asszony adott vacsorát a kisfiúnak, a kisfiú megköszönte szépen a szíveséget.

- Namámost gyere, rögtön bújjál el, mert jön haza az uram, s ha meglátja, hogy itt vagy, mind a kettenket megöl. De hová? - gondolkozik az asszony. Hova bújtsa el a kisfiút? Gondolja magában, behozza a dagasztóteknőt, beteszi az ágy alá, s aláborítja a kisfiút. Álmos volt a kisfiú, de úgy meg volt ijedve, hogy nem mert elaludni. Hát mikor ott az óra a tizenkettőt, támad nagy dorombolás, zúgás. Jön haza a hétfejű sárkány, hoz egy fekete tyúkot a hóna alatt. Tetszi az asztala, s mondja: - Toj egyet! Hát rögtön tojt a tyúk egy aranytojást. A sárkány megint rákiáltott: - Toj még egyet!
- Ameddig mondta a sárkány, addig mindig tojt a tyúk. De a sárkány nagyon éhes volt.
- Vacsorát ide, asszony! - kiabálta. Ad az asszony vacsorát, vacsorázik a sárkány. Mikor jól lakott, azt mondta a feleségének, hogy adja oda a muzsikáját. Amint ott muzsikál, egyszer csak szaglászni kezd.
- Te asszony! Miféle idegen szag van ebben a házban?
- Csak nyugodjék meg lelkem, muzsikáljon, nincs itt semmiféle idegen.
- Dehogynincs. Rögtön add elő nekem, mert különben téged is széjeltéplek! Az asszony addig csitította, amíg belenyugodott, s amint ott muzsikált, egyszer csak elérte az álmot, s ahogy ott áll a karszékekben, szép csendesen elaludt. Meg csak nem is borkolt. Gondolta magában az asszony, jó lesz neki is lefeküdni, mert mindjárt megynad, s még nem is aludt. A kisfiú, mikor észrevette, hogy mind a ketten elaludtak, kibújt a teknő alól, hóna alá fogta a fekete tyúkot, a másik kezébe a muzsikát, s usgyi neki, gyere, kiszaladt vele a házból. Mikor a lyukhoz érkezett, gondolta magában, hogy visszanez, nem jön-e utána a sárkány. Hát úgy megjiejt, mert a nagy sárkány már egészen a nyomában volt. A kisfiú gyorsan bebújt a lyukon, leeresztette magát a szál paszulyon, a szekere éppen könn volt a karfán, fogta s hamar kivágta vele a szál paszulyt. A sárkány lebucskázott a magasból, keze-lába törött, s a kisfiú agyonütötte. Többet nem kell félnie tőle senkinek. Akkor aztán bement az anyjához, aki más nagyon búst miatta, hogy hova lett.
- Ne búsuljon, édesanyám, lesz ezután mit együnk, lesz pénzünk, aranyunk elég!
- Jaj, honnan lenne, fiacskám? - kérdi az anyja. - Mikor a tehenet elhajtottad, nem adtak érte csak egy szem paszulyt, ha a tyúkot eladjuk, azért nem kapsz csak egy felet.
- Jaj, dehogyan adom én el ezt a tyúkot - mondja a kisfiú.
- Bevitte a házba, felállította az asztalra, megsimogatta, s mondta neki: - Toj egyet!
- Hát a kis tyúk rögtön tojt egy aranytojást a kisfiúnak is. Az anyjának táva maradt szemé-szája a nagy csodálkozástól. Addig tojtatták, amíg megzardagodtak. Csináltak szép házat, csüört, vettek sok szép jószágot a pajtába, s vettek sok szép ruhát maguknak. A kisfiú egész nap csak muzsikált, az anyja meg csak hallgatta. Aki nem hiszi, járjon utána.

Adathorizontok Euráziában I. (szerk. Bérczi Szaniszló Budapest, 2005)

A TKTE és a ZMTE egyesületi használatára készült kézirat.

ADATHORIZONTOK EURÁZSIÁBAN 1.: MŰVÉSZETEK, MŰVELTSÉG-RÉTEGZŐDÉSEK
szerkesztette: Bérczi Szaniszló, 2005

Új sorozatunk a történelmi emlékezet évezredeit szeretné segíteni új adatgyűjtésekkel. Gyűjtési területünk Eurázsia, a gyűjtés időléptéke az elmúlt tízezer év. Néhány nagy témakör köré csoportosítja az adatok gyűjtését de mindvégig tartja a kapcsolatot a hazai ismeretrendszer egészével. A kereszténység államszervező szerepét fölismertő Géza fejedelem és Szent István király óta ezer év telt el. Az akkor megszervezett kétrétegű állam (területi katonai-adminisztratív egység - a vármegye, oktatási-egyházi szervezeti egység - az egyházmegye) mára sokrétegűvé vált. Ma az életet átszövik e szerveződési szintek közötti kapcsolatok. S amit Teleki Pál fölismert, hogy adatgyűjtés nélkül nem lehet érvelni a magyarságért, ma hatványozottan igaz, s nem is csak a történelmi áttekintésben. A mai élet sokszínűségét is a múltbeli eseménysor hűséges ismeretével látjuk át. S ehhez nemcsak a nyelv, a zene, a művészetek, az élet számos tárgyi hagyatéka ad adatjárulékot, hanem - vizsgálati körünkben - egész Eurázsia múltja, kapcsolatai, áramlásai népekben, kölcsönhatásai háborúkban és békés egymás mellett élésekben, de tízezer-kilométeres és évezredes léptékkel is szemlélve ezeket.

ADATHORIZONTOK EURÁZSIÁBAN 1.: MŰVÉSZETEK, MŰVELTSÉG-RÉTEGZŐDÉSEK: (szerkesztette: Bérczi Szaniszló). Budapest, 2005
Kiadja a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete és az UNICONSTANT